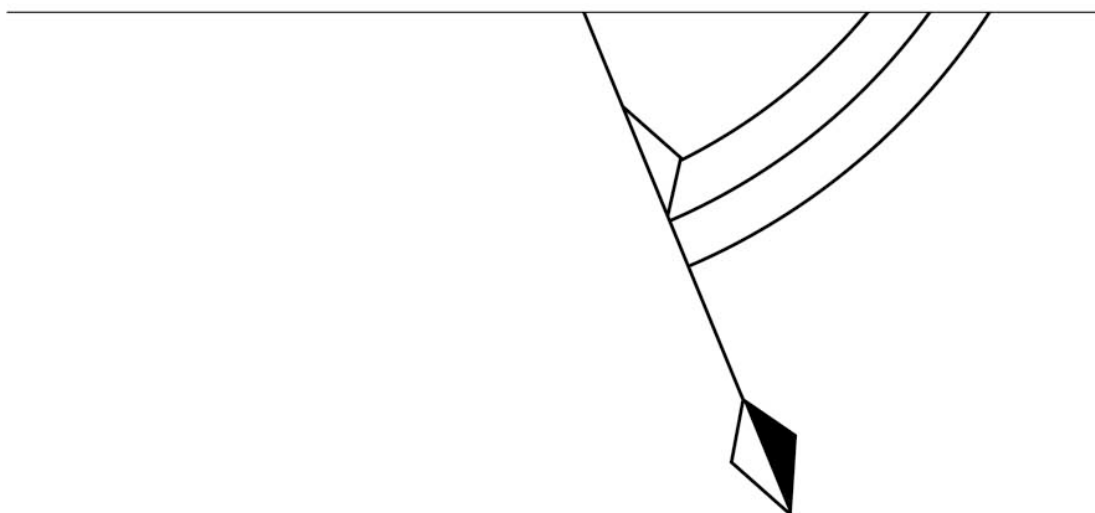

Heldere vensters

**Evaluatie HGIS-cultuurprogramma
1998 - 2006 en implementatie 'Koers
Kiezen'**

Bestuur & Management Consultants
februari 2007
drs. H.J.M. Akkermans
drs. A.H.M. van Helden
mevrouw drs. S. Scholten
Projectnummer: 104276

INHOUD

MANAGEMENT SAMENVATTING, CONCLUSIES EN LEESWIJZER	3
HOOFDSTUK 1 INLEIDING	6
1.1 Kader en opdracht	6
1.2 Werkwijze evaluatiedeel	7
1.3 Karakter van het evaluatieonderzoek en verantwoording	8
1.4 Tenslotte	9
HOOFDSTUK 2 BESCHRIJVING HGIS-CULTUURPROGRAMMA	10
2.1 Internationaal Cultuurbeleid	10
2.2 Procedure toedelen van gelden	10
2.3 Bestedingsdoelen	15
2.4 Departementale sturing	20
2.5 Procedure en doelen in cijfers	23
HOOFDSTUK 3 EVALUATIE	34
3.1 De bevindingen van de evaluatie 1997 - 2000	34
3.2 Terugblik per thema	35
3.3 Lessons learned: de blik naar de toekomst	49
3.4 Relatie tussen <i>lessons learned</i> en 'Koers Kiezen'	55
HOOFDSTUK 4 AANBEVELINGEN	58
4.1 De aanbevelingen	58
4.2 Toelichting op aanbeveling 1	60
BIJLAGE 1 GEMEENSCHAPPELIJK CULTUREEL ERFGOED	62
BIJLAGE 2 REFERENTIES	64
BIJLAGE 3 BESTUDEERDE DOSSIERS	66
BIJLAGE 4 OVERZICHT BRONNEN	68
BIJLAGE 5 VRAGENFORMULIER DIGITALE VELDRAADPLEGING	71

Management samenvatting, conclusies en leeswijzer

Dit rapport betreft de evaluatie van de HGIS-cultuurmiddelen. Deze subsidies maken deel uit van het Internationaal Cultuurbeleid (ICB), waarvoor bewindslieden van de ministeries van Buitenlandse Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gezamenlijk verantwoordelijk zijn. Binnen het kader van de Homogene Groep voor Internationale Samenwerking (HGIS) heeft de regering in 1997 de mogelijkheid gecreëerd subsidies te verstrekken voor grootschalige niet-reguliere internationale culturele activiteiten (HGIS-C).

Conform de opdracht concentreerde onze evaluatie zich op het trekken van lessen uit ervaring met het oog op het vervolg. De *follow up* moet vooral gestalte krijgen in de implementatie (uitvoeringsplan/plan van aanpak) van 'Koers Kiezen'. In een brief met deze titel aan de Tweede Kamer hebben de betrokken bewindslieden in 2006 voorgesteld - en hierop instemming gekregen - dat zij een trend willen zetten van meer 'sturing' in het internationaal cultuurbeleid ten opzichte van een tot dusverre - vergelijkenderwijs gesproken - meer afwachtende houding, in de vorm van het beoordelen van subsidie-aanvragen.

Onze evaluatie had derhalve minder het karakter van een methodologisch geheel doortimmerd en op zichzelf staand onderzoek, en meer van een gretige verkenning van mogelijke beleidsmatige '*lessons learned*' aan de hand van een analyse van de praktijk tot dusverre. Zorgvuldigheid en objectiviteit zijn daarbij overigens niet uit het oog verloren.

Als onderdeel van de opdracht hebben wij het eerste deel van de totstandkoming van het uitvoeringsplan 'Koers Kiezen' begeleid en daardoor evaluatie en implementatie dicht bij elkaar kunnen houden.

In de inleiding schetsen wij het beleidskader en de opdracht uitvoeriger en lichten wij de werkwijze rond het evaluatiedeel toe. Wij relativeren de evaluatie-uitkomsten in zoverre dat het om een grote hoeveelheid data gaat - in laatste paar jaar nauwelijks samenvattend in kaart gebracht - waaruit wij keuzes moesten maken.

In het tweede hoofdstuk beschrijven wij zo uitvoerig mogelijk de gang van zaken rond het 'HGIS-C-loket'. Wij schetsen de positie binnen het ICB-beleid, de procedures rond subsidie-toekenningen, de verantwoordelijkheden en de criteria. Wij beschrijven de fondsen, waaraan een deel van de HGIS-C gelden zijn overgedragen. Wij geven informatie over de bestedingsdoelen: inhoudelijke en geografische prioriteiten. Wij gaan vrij uitgebreid in op de buitenlandse bezoekersprogramma's, hoewel wij van mening zijn dat een op zichzelf staande beschrijving en evaluatie hiervan wenselijk is. Daarna beschrijven wij kort een aantal projecten die eventueel in de categorie 'sturend avant la lettre' zouden kunnen vallen.

Met de nodige relativering presenteren wij eveneens in het tweede hoofdstuk een aantal feitelijke gegevens - aantallen, percentages -, meer als getalsmatige indicatie voor de omzetten van het 'HGIS-C-loket' dan als absoluut statistisch materiaal.

Ook hier was het een handicap dat weinig gestaffelde gegevens beschikbaar waren. Niettemin ontstond er wel degelijk dat beoogde indicatieve beeld.

Het derde hoofdstuk bevat de rapportage van de feitelijke evaluatie. Wij verwijzen allereerst naar de bevindingen uit de eerdere evaluatie (door de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB)) en een aan de Tweede Kamer verzonden terugblik 2001 - 2003. Veel conclusies daaruit zijn volgens onze evaluatie actueel gebleven. Ten positieve: de HGIS-C-gelden hebben veel internationale culturele activiteiten mogelijk gemaakt. Ten negatieve: er ontbreekt scherpere in doelstellingen en monitoring.

Wij geven in het derde hoofdstuk op grond van onze analyse van documentatie en gesprekken een beoordeling van onder meer het beheer, de samenwerking tussen partijen, het functioneren van de HGIS-C-adviescommissie, de culturele functies bij de ambassades, de overdracht van middelen aan de fondsen, de mogelijkheden van sturing en de feitelijke betekenis van het begrip 'additionaliteit'. Ook bij enkele andere specifieke punten staan wij stil, zoals het begrip 'vernieuwing', het criterium 'wederkerigheid', het bezoekersprogramma en de betekenis van het 'Thorbecke-beginsel' binnen het HGIS-C-beleid. Wij vragen in dit hoofdstuk ook aandacht voor de specifieke positie van het Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed.

Deze evaluatieve beschrijving leidt tot een opsomming van de beloofde '*lessons learned*'. Wij leggen aan het slot van dit derde hoofdstuk een relatie tussen de '*lessons learned*' en de implementatie van 'Koers Kiezen'. Dit houdt ook aanbevelingen in voor verbeteringen in het 'Koers Kiezen'-traject. Ook hier gaat het vooral om meer scherpere in doelstellingen en criteria. Cultuurbeleid en buitenlandbeleid kunnen goed samengaan, maar ze brengen elk hun eigen uitgangspunten in en die dienen in kaart te worden gebracht.

In het vierde hoofdstuk brengen wij een aantal aanbevelingen bijeen voor het internationale cultuurbeleid en daarbinnen het HGIS-cultuurprogramma. De aanbeveling om de samenwerking tussen de beide betrokken departementen structureel te versterken lichten wij uitgebreid toe. Wij bevelen aan 'focus' aan te brengen in de prioriteiten op thema's en gebieden. Wij adviseren tot een goed monitorsysteem te komen, vooral om daarmee de HGIS-C-subsidies optimaal en samenhangend te kunnen benutten. Aan de proceskant zien wij overdracht van middelen, opdrachtverlening, offertetrajecten en intendance als bruikbare instrumenten.

Wij hopen dat deze evaluatie daadwerkelijk bijdraagt in het implementatietraject van 'Koers Kiezen'. Hierin zet de regering in op een (nog) bewuster gebruik van de HGIS-cultuurmiddelen. In het praktische beleid willen de bewindslieden de overdracht van middelen aan de fondsen versterken door een verhoging van de omvang van 40 naar 50% van het HGIS-cultuurbudget. In het strategische beleid willen ze meer kunnen sturen ten behoeve van een drietal invalshoeken: verbinding tussen nationaal en internationaal beleid, buitenlandpolitieke prioriteiten en sectorspecifieke intensiveringen.

Onze evaluatie van het HGIS-cultuurbeleid tot dusverre geeft aan dat dit een goed begaanbare route is. In directe aansluiting op de vragen in de onderzoeksopdracht komen uit het onderzoek de volgende conclusies naar voren:

1. De HGIS-cultuurmiddelen hebben tot dusverre een direct effect gehad op de hoeveelheid ontplooide internationale culturele activiteiten.
2. De doelstellingen van het Internationaal Cultuurbeleid zijn breed geformuleerd; de doeltreffendheid en doelmatigheid van specifieke projecten gerelateerd aan die doelstellingen laten zich daardoor moeilijk meten.
3. De bestudeerde projecten - zowel de overgedragen subsidiemiddelen als de rechtstreeks gesubsidieerde - roepen binnen het kader van de specifieke doelstellingen van het project op zichzelf geen twijfels op over de doelmatigheid, noch over hun bijdrage aan de brede ICB-doelstellingen.
4. De 'additionaliteit' van de HGIS-cultuurmiddelen (dat wil zeggen: de meerwaarde van de ICB-middelen ten opzichte van de reguliere middelen voor internationale activiteiten, al dan niet in het kader van de cultuurnota) is problematisch. Enerzijds staat bij het achterwege blijven van een substantiële inzet vanuit de cultuurnota of het cultuurbeleid die meerwaarde buiten kijf. Anderzijds zouden de HGIS-cultuurmiddelen beter tot hun recht komen als er in de cultuurnota of het cultuurbeleid al een reguliere basis voor internationalisering.
5. De huidige praktijk van overdracht van middelen aan de fondsen rechtvaardigt het voornemen om die aanpak te intensiveren.
6. De implementatie van 'Koers Kiezen' moet wél leiden tot een duidelijker opdrachtverlening aan en verantwoording door de fondsen.
7. Bij de niet-overgedragen HGIS-cultuurmiddelen moet de overheid duidelijke politieke en/of beleidsmatige doelstellingen formuleren; alleen dan is de gewenste sturing mogelijk. De praktijk tot dusverre laat hier nog nauwelijks voorbeelden zien. Wij hebben een aanzet gegeven tot die expliciete verantwoording.
8. Deze duidelijk geformuleerde, praktisch hanteerbare doelstellingen zijn overigens op drie niveaus noodzakelijk: behalve in het strategische vlak, óók met betrekking tot de overdracht van middelen aan fondsen en bij initiatieven van de ambassades. Het zijn noodzakelijke, nu nog tekortschietende kaders voor monitoring en evaluatie.
9. De in 'Koers Kiezen' voorgenomen grotere inzet op 'gemeenschappelijk cultureel erfgoed' is een beleidsmatige keuze om méér mogelijkheden boven water te krijgen. Deze sector komt vermoedelijk beter tot zijn recht met een eigen instrument buiten het kader van de HGIS-C-subsidies.
10. Van groot belang voor het Internationaal Cultuurbeleid, inclusief HGIS, is dat beide ministeries er niet alleen in slagen om de eigen specifieke departementsdoelstellingen te onderkennen en te benoemen, maar ook om daar een effectieve interdepartementale samenwerking voor te (blijven) realiseren.

Hoofdstuk 1

Inleiding

1.1 Kader en opdracht

Met het oog op de nota 'Koers Kiezen', hebben de ministeries van Buitenlandse Zaken (BuZa) en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) BMC (Bestuur & Management Consultants) in de arm genomen om te komen tot een evaluatie van het cultuurprogramma van de Homogene Groep voor Internationale Samenwerking (HGIS). Het accent ligt daarbij op '*lessons learned*'. Wat kunnen wij leren van de ervaringen opgedaan in het proces rondom de subsidieverlening van internationale cultuurprojecten en belangrijker: welke doorwerking moet dit hebben in de implementatie van 'Koers Kiezen': de 'sturende' en 'praktische' invulling van het beleid in de komende jaren.

De doelstelling van dit onderzoek is het leveren van aanbevelingen (*do's* en *dont's*) ten behoeve van de inhoudelijk en procedurele uitwerking van het vierjarig werkplan van de Kamerbrief 'Koers Kiezen'. Er ligt daarmee een nauwe samenhang tussen het terugblikken op de werking van het HGIS-cultuurprogramma (evaluatie ex post/beleidsdoorlichting) en het adviseren over vernieuwing en de implementatie van het internationale cultuurbeleid (implementatie 'Koers Kiezen').

De brief 'Koers Kiezen' van de voormalige staatssecretarissen Nicolai en Van der Laan dateert van 10 mei 2006 en is in de Tweede Kamer positief ontvangen. De brief wijst op de resultaten van het HGIS-cultuurbeleid en ook op kritiek in het veld vanuit een door sommigen veronderstelde achterstand in de Nederlandse positie in het internationale culturele veld. De bewindslieden sluiten aan bij een eerder advies van de Raad voor Cultuur - waarin onderscheid wordt gemaakt tussen strategisch en praktisch internationaal cultuurbeleid - en bij de nota 'Verschil Maken' die de rol van de fondsen prononceert. Enerzijds zal het toekomstig beleid meer sturing geven aan de te subsidiëren activiteiten. Anderzijds krijgen de fondsen meer middelen voor praktische invulling van internationaal cultuurbeleid.

Dit onderzoek is begeleid door de ambtelijke werkgroep die zich bezighoudt met de implementatie van 'Koers Kiezen'. Dit is een samenwerkingsverband tussen de ministeries van Buitenlandse Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Wij hebben gedurende dit onderzoek twee sporen bewandeld. Enerzijds hebben wij een evaluatie ex post uitgevoerd, waarbij wij ons lieten begeleiden door de werkgroep (evaluatiedeel). Anderzijds hebben wij simultaan een evaluatie ex ante uitgevoerd, waarbij wij ons in nauwe interactie met de werkgroep hebben gebogen over de gedachten achter de brief 'Koers Kiezen' en over de mogelijkheden tot een krachtige implementatie daarvan (implementatiedeel).

Het evaluatiedeel richtte zich met name op onderzoek naar de werkwijze en effecten rond projecten voor wat betreft:

- De doeltreffendheid en doelmatigheid.
- De additionaliteit ten opzichte van reguliere middelen (Cultuurnota).
- Het onderscheid in overgedragen projecten, gestuurde projecten en specifieke projecten cultureel erfgoed.

Het implementatiedeel richtte zich met name op de vertaling van de evaluatiebevindingen naar de vernieuwing van het internationale cultuurbeleid en de uitwerking in dat verband van 'Koers Kiezen'. Naast de uitkomsten uit de evaluatie hebben wij hiervoor in ruime mate gebruik gemaakt van onze ervaring met het ontwikkelen en uitvoeren van beleid en met vraagstukken van sturing en beheersing, in het bijzonder die in de sector van kunst en cultuur.

In dit rapport doen wij verslag van het evaluatiedeel. De resultaten van het implementatiedeel zullen door de ambtelijke werkgroep worden verwerkt in het lopende traject van implementatie van 'Koers Kiezen', dat onder meer zal leiden tot een brief aan de Tweede Kamer. Wij nemen deze resultaten niet integraal op in dit rapport. Wel laten wij in paragraaf 3.4 zien welke conclusies wij trekken uit onze analyse van 'Koers Kiezen' en betrekken wij deze in de aanbevelingen voor de toekomst die wij doen in hoofdstuk 4.

1.2 Werkwijze evaluatiedeel

Wij hebben diverse deelonderzoeken uitgevoerd om de knelpunten bij de uitvoering van het HGIS-cultuurbeleid en *lessons learned* concreet boven water te krijgen. In de aanzet tot het evaluatiedeel van het onderzoek zijn onder meer de volgende deelonderzoeken geformuleerd, naar:

- De projecten.
- Het fenomeen 'overgedragen' middelen.
- Eerdere 'sturende' activiteiten.
- De rol van de posten.
- Het buitenlandse bezoekersprogramma.
- De 'festivalregeling' en 'lumpsum allocaties'.
- Het Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed.
- De ambtelijke adviescommissie.
- Specifieke aandachtsgebieden.

Wij voerden een aantal interviews, onder meer met vertegenwoordigers van de ambtelijke commissie, betrokken organisaties en instellingen. Ook de visies van de verschillende buitenlandse posten zijn hierin meegenomen. Voor een specificatie van gesprekspartners zie bijlage 2.

Naast deze gesprekken heeft een documentenanalyse plaatsgevonden, waarbij verschillende dossiers en inhoudelijke en financiële rapportages bekeken zijn. Hierbij kozen wij voor een *at random* benadering, waarbij niet alleen de complexere dossiers bekeken zijn, maar ook de meer standaardaanvragen, toekenningen en afwijzingen.

Wij namen zowel de procedures als de inhoudelijke afwegingen onder de loep. Tenslotte vond een digitale raadpleging plaats van 'gebruikers' van de HGIS-cultuursubsidies.¹

Gedurende de uitvoering is er regelmatig contact geweest met de opdrachtgevers. De tussenrapportages kwamen ook aan de orde op de CZ-conferentie² van 28 november 2006. Zij zijn gepresenteerd aan de aanwezigen en gaven aanleiding tot een discussie die de verschillen, overeenkomsten en gezamenlijke doelen van het cultuurprogramma beter in kaart bracht.

1.3 Karakter van het evaluatieonderzoek en verantwoording

Het evaluatiedeel van het onderzoek zoals wij dat hebben uitgevoerd, behoeft enige relativisering. De grote hoeveelheid materiaal en het grote aantal feitelijke betrokkenen noopten tot keuzes. Dit eens te meer gezien de beperkte tijd. Maar vooral is de evaluatie geleid door een sterke gerichtheid - zoals wij die ook hadden voorgesteld - op directe toepasbaarheid bij de implementatie van 'Koers Kiezen'.

In deze rapportage zullen wij de conclusie trekken dat ICB/HGIS gebaat is bij scherpere doelstellingen op grond waarvan projecten worden geselecteerd en aangestuurd. Doelstellingen als 'versterkt internationaal cultureel profiel van Nederland' en 'verdieping van culturele betrekkingen met specifieke landen en regio's' zijn voor een betrouwbare effectmeting te vaag. Voor onze evaluatie-opdracht betekent dit per definitie dat wij met betrekking tot de vraag naar doeltreffendheid en doelmatigheid, gerelateerd aan bovenstaande doelstellingen, geen scherpe antwoorden kunnen geven. Zeker niet zonder een in het buitenland uitgevoerd (publieks)onderzoek naar eventueel verscherpt Nederlands profiel of een meting onder betrokkenen van de verdieping van hun internationale betrekkingen.

Niettemin geeft deze rapportage, naar onze mening, zeer bruikbare bevindingen en aanbevelingen die antwoord geven op de vragen die wij kregen voorgelegd in de vorm van '*Terms of Reference*' en die aansluiten bij de doelstelling van het onderzoek. Die doelstelling luidde: '*Het evaluatieonderzoek levert aanbevelingen (do's and dont's) ten behoeve van inhoudelijke en procedurele uitwerking van het vierjarig werkplan van de Kamerbrief 'Koers Kiezen'*'.

Specifiek moest worden gekeken en hebben wij gekeken naar:

- De overdracht van subsidiemiddelen aan de fondsen.³
- De mogelijkheden van sturing door de beide ministeries aan de hand van beleidsprioriteiten.
- De specifieke inzet op 'gemeenschappelijk cultureel erfgoed'.

¹ Vanaf hier wordt 'HGIS', 'HGIS-C' en 'HGIS-cultuur' in de samenvoeging met -beleid, -adviescommissie en -middelen door elkaar gebruikt; in alle gevallen gaat het om 'HGIS-cultuur'.

² De conferentie van diplomatieke posten met een toegevoegd cultureel attaché. Zie voor een nadere uitleg over deze posten in paragraaf 2.1.

³ In de '*Terms of Reference*' stelt het ministerie van Buitenlandse Zaken onder het kopje 'Toekenning van HGIS-cultuurmiddelen via 'gedelegeerde' subsidieloketten voor de kleinere projecten' dat een vijftal fondsen wordt 'gemandateerd'. Wij hanteren in dit rapport in overleg met de opdrachtgever consistent het begrip 'overdragen van middelen' met de bedoeling niet nader in te gaan op de juridische vorm van de overdracht van middelen.

1.4 Tenslotte

Wij zijn de leden van de ambtelijke werkgroep (Daphne van der Aa, Wim Burggraaff, Chantal Hakbijl, Jan Jaap Knol, Monique Korzelijs en Paul van der Werve) erkentelijk voor de samenwerking in het evaluatieproces en voor hun kritische reflectie op onze voorlopige bevindingen.

Hoofdstuk 2

Beschrijving HGIS-cultuurprogramma

In dit hoofdstuk gaan wij in paragraaf 2.1 kort in op het internationale cultuurbeleid en de relatie tussen dit beleid en het HGIS-cultuurprogramma. Vervolgens gaan wij in paragraaf 2.2 nader in op de wijze van toedelen van de HGIS-cultuurmiddelen en in paragraaf 2.3 op de doelen waaraan deze middelen worden besteed en de wijze waarop daarin wordt gestuurd. In paragraaf 2.4 illustreren wij een en ander, in de vorm van cijfers en tabellen.

2.1 Internationaal Cultuurbeleid

Sinds ongeveer tien jaar is Internationaal Cultuurbeleid (ICB) een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de ministeries van Buitenlandse Zaken (BuZa) en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW). BuZa heeft de administratieve en financiële verantwoordelijkheid.

Het internationaal cultuurbeleid beoogt additioneel te zijn op het nationale cultuurbeleid met als doelstellingen:

- Versterking van het internationale profiel van de kunst- en cultuurbeoefening van Nederland.
- Verdieping van de culturele betrekkingen met specifieke landen en regio's ('Koers Kiezen' legt de accenten voortaan eerder op thema's of disciplines en leidt daaruit specifieke landen of regio's af).⁴

Het ICB kreeg in de afgelopen jaren onder meer gestalte door de Nederlandse diplomatieke post te versterken in dertien daarvoor het meest in aanmerking komende landen. Die versterking hield de toevoeging in van een 'cultureel attaché' en van een klein budget in het kader van het Programma Culturele Activiteiten Posten (PCAP; circa € 100.000,— per ambassade). Dergelijke posten noemen wij in dit rapport ook wel 'priopost' of prioritaire post. 80% van het beschikbare ICB-budget evenwel is aangewend binnen het HGIS-cultuurprogramma.

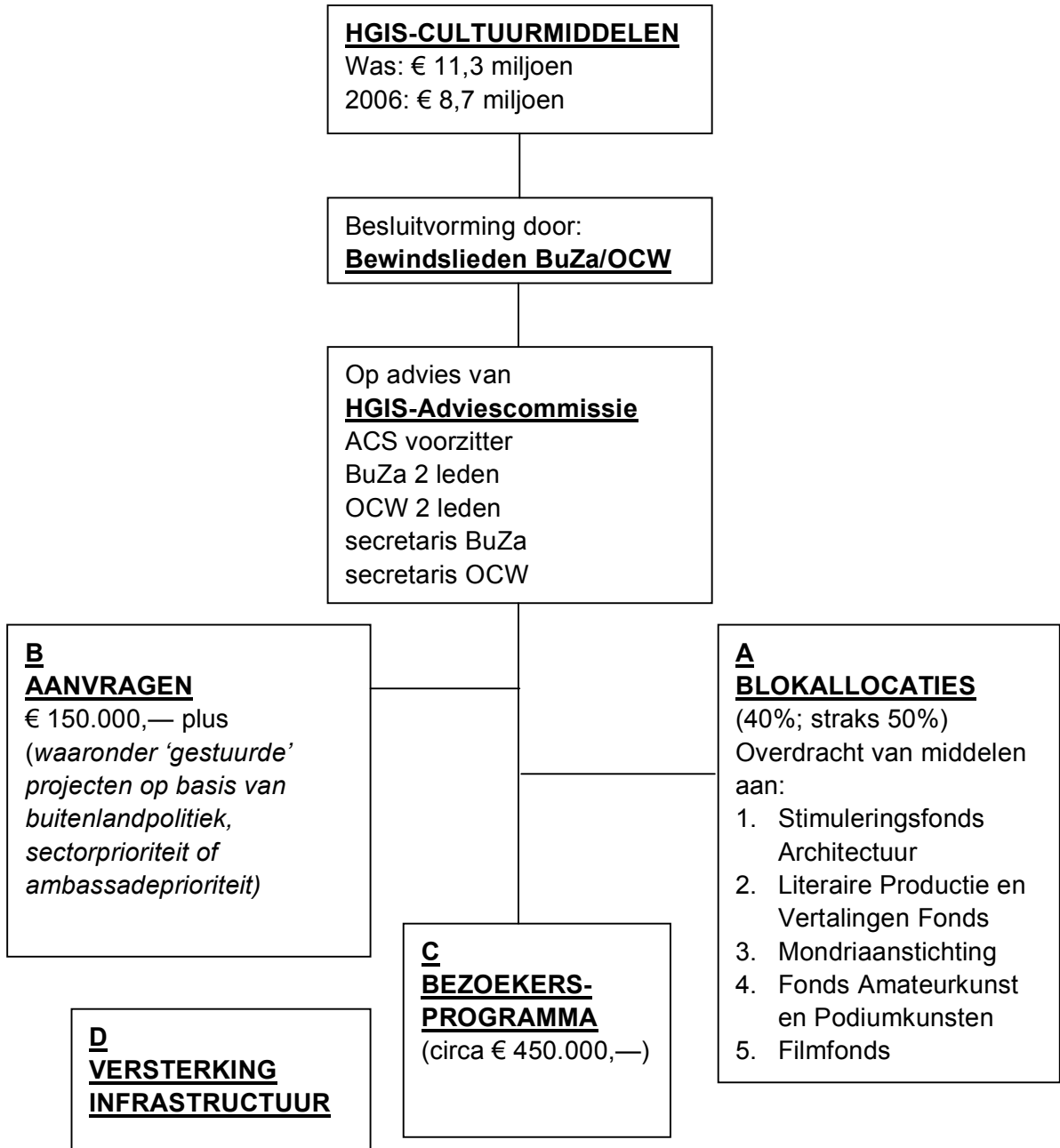
Het budget van het HGIS-cultuurprogramma betrof aanvankelijk circa € 11,2 miljoen. Na een bezuinigingskorting in 2005 bedraagt het budget anno 2006 ongeveer € 8,7 miljoen.

2.2 Procedure toedelen van gelden

Algemeen

Voor een illustratie: zie schema hieronder. Dit betreft nadrukkelijk een schematische weergave. In de praktijk tot dusverre is er bijvoorbeeld niet een zo scherp onderscheid tussen aanvragen boven de € 150.000,— en de 'gestuurde' projecten, noch tussen de drie genoemde soorten sturing.

⁴ Deze beschrijving van doelstellingen is vrijwel letterlijk conform de *Terms of Reference*, zie bronnenlijst.

De toekenning van de HGIS-cultuurmiddelen geschiedt langs enkele wegen:

1. Beslissing op aanvragen boven € 150.000,— door de bewindslieden op advies van een ambtelijke adviescommissie.
2. Overdracht van middelen aan fondsen, eveneens na een beslissing van bewindslieden op advies van de ambtelijke HGIS-C-commissie.
3. Sturing op grond van buitenlandpolitiek, sectorimpulsen of op initiatief van de diplomatieke post met een cultureel attaché, tot dusverre volgens de procedure zoals ad 1 en ad 2.
4. Buitenlandse bezoekersprogramma, tot dusverre eveneens volgens de procedure zoals ad 1 en ad 2.
5. De hierboven reeds genoemde versterking culturele infrastructuur, eveneens tot dusverre volgens de procedure zoals ad 1 en ad 2.

In het huidige beleid ontvangen de fondsen circa 40% van de beschikbare middelen om daarmee zelf subsidies te kunnen verstrekken. Zij zijn verantwoordelijk voor aanvragen tot maximaal € 150.000,—.

Aanvragen boven de € 150.000,—

De HGIS-C-subsidies, voor zover toegekend door de ministeries, zijn beschikbaar voor projecten die geacht worden 'additioneel te zijn op het reguliere internationale cultuurbeleid' en die qua omvang de 'reguliere budgetten' te boven gaan. De gehanteerde termen zijn niet nader gedefinieerd.

Toewijzing geschiedt door de staatssecretarissen van BuZa en OCW (c.q. de bewindslieden met ICB in portefeuille) op geleide van een interdepartementale ambtelijke adviescommissie.

De commissie staat onder voorzitterschap van de directeur Culturele Samenwerking Onderwijs en Onderzoek (DCO) van het ministerie van BuZa die tevens de functie Ambassadeur voor Internationale Culturele Samenwerking (ACS) vervult. De commissie bestaat verder uit twee ambtelijke vertegenwoordigers van het ministerie van BuZa en twee van het ministerie van OCW. Daarnaast is voor elk van de twee departementen een secretaris. Beiden zijn contactpersoon voor het veld en coördineren de pre-advisering en beoordeling voor de commissie binnen hun departement. De commissie komt minimaal viermaal per jaar, doorgaans zesmaal per jaar, bijeen. De behandeltijd van aanvragen is maximaal dertien weken. De HGIS-commissie streeft ernaar om projectaanvragen zoveel mogelijk gezamenlijk te beoordelen en ten opzichte van elkaar af te wegen binnen de beschikbare ruimte.

De commissie vraagt naar gelang de aard van de aanvraag advies aan de Nederlandse diplomatieke posten en aan themadirecties van het ministerie van OCW. Voor aanvragen in het kader van Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed doet zij een beroep op het Gemeenschappelijk Erfgoed Overleg.

Criteria

De criteria hebben wij als hoofdstukbijlage achter in de hoofdstuk opgenomen.

De fondsen

Van de beschikbare HGIS-cultuurmiddelen wordt 40% overgedragen aan fondsen en instellingen ten behoeve van (kleine) projecten onder de € 150.000,—. Dit gebeurt in zogenoemde blokallocaties. Met de overdracht van subsidiemiddelen is in 1999 een start gemaakt en de bewindslieden van BuZa en OCW hebben op grond van positieve ervaringen besloten het beleid voort te zetten en uit te breiden.

Aan de volgende fondsen worden HGIS-C middelen overgedragen:

- Filmfonds.
- Fonds Amateurkunst en Podiumkunsten (FAPK).
- Mondriaanstichting.
- Nederlands Literaire Productie en Vertalingen Fonds (NLPVF).
- Stimuleringsfonds voor Architectuur.

Van genoemde fondsen ontvangt het Filmfonds pas sedert 2006 een budget om zelf subsidies te kunnen verstrekken. De instellingen kunnen subsidieverzoeken behandelen tot een bedrag van € 150.000,—. De fondsen hebben ook zelf een internationaliseringsbeleid. Zij hebben voor de HGIS-aanvragen een specifieke regeling opgesteld en in de meeste gevallen een speciale adviescommissie ingericht. De fondsen zijn daarnaast betrokken bij de internationale bezoekersprogramma's en bij sommige van de 'gestuurde' activiteiten.

Het *Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds (NLPVF)*, gevestigd in Amsterdam, richt zich op vier activiteiten die met HGIS-middelen mede mogelijk worden gemaakt. De overdracht van HGIS-middelen is gebaseerd op de algemene doelstelling: bevordering van culturele uitwisseling en samenwerking tussen Nederlandse en buitenlandse instellingen, versterking van het culturele profiel in het buitenland en visieverbreding van de Nederlandse culturele sector.

Het NLPVF organiseert, zoals gemeld, zelf internationale activiteiten. Zij ziet dit als een kernactiviteit en werkt hierin steeds nauw samen met internationale literaire uitgevers. Het NLPVF benadrukt hierbij het lange termijn en structurele element in de contacten en manifestaties. Het NLPVF heeft van iedere manifestatie een evaluatieverslag. Een recent voorbeeld van een dergelijke activiteit is een serie internationale literaire programma's in Londen: *'Stop the Clock: writers and the perception of time'*.

Ten tweede subsidieert het NLPVF internationale literaire projecten van derden. Deze zijn op bescheiden schaal geëvalueerd. 'Winternachten', internationaal literair festival te Den Haag is een voorbeeld in deze categorie.

Ten derde is, na aanzienlijke verruiming van het budget in 2005, een opdracht situatie vanuit HGIS geschapen van waaruit het NLPVF grootschalige evenementen van Nederlandse of buitenlandse organisaties financieel kan schragen: de Internationale Literaire Manifestaties en Projecten (ILMP). Hiertoe functioneert binnen het fonds een afzonderlijke adviescommissie. Voorbeelden zijn bijdragen aan Poetry International Web, aan het Crossing Border Festival en aan de Nederlandse Literatuurzomer in Sleeswijk-Holstein.

Ten vierde is het NLPVF actief rond bezoekersprogramma's. Zie de desbetreffende paragraaf.

Het *Filmfonds*, gevestigd in Amsterdam, heeft pas vanaf begin 2006 middelen overgedragen gekregen om subsidies te verstrekken voor internationale filmprojecten. Het gaat uitdrukkelijk niet om filmproducties, maar om manifestaties, promotieactiviteiten, marktgerichte projecten en publicaties, passende binnen de HGIS-criteria. Het Filmfonds heeft daartoe een eigen subsidieregeling ingesteld. Cinekid, Nederlands Filmfestival en IDFA waren enkele van de verkrijgers.

De *Mondriaanstichting*, eveneens in Amsterdam, heeft internationale activiteiten als onderdeel van haar eigen beleidsplan en zet daar 13% van het eigen budget op in. De Mondriaanstichting kent subsidies toe aan derden. Daarnaast is de stichting uitvoerder van door de HGIS-commissie opgedragen activiteiten.

De organisatie van de Nederlandse deelname aan de Biennale van Venetië is hiervan een voorbeeld. De Mondriaanstichting heeft ook HGIS-middelen overgedragen gekregen ten behoeve van erfgoedactiviteiten beneden de € 150.000,—.

In haar doelstelling richt de Mondriaanstichting zich op een tweezijdige internationalisering: het bevorderen van internationale gerichtheid van de Nederlandse beeldende kunst en het ondersteunen en stimuleren van Nederlandse presentaties in het buitenland. De stichting stelt *lofts* in New York beschikbaar aan Nederlandse kunstenaars en organiseert ook bezoekersprogramma's. Bij de beoordeling van subsidieverzoeken is de internationale en inhoudelijke betekenis van de buitenlandse instellingen het belangrijkste criterium.

Het *Fonds Amateurkunst en Podiumkunsten (FAPK)*, gevestigd in Den Haag, is subsidieverstrekker voor de HGIS Het FAPK doet dat voor uiteenlopende categorieën:

- Gebundelde presentaties in het buitenland, waarbij het gaat om series buitenlandse presentaties van een of meer ensembles en gezelschappen muziek, theater en dans.
- Bijzondere internationale presentaties in Nederland. Het gaat dan om buitenlandse bijdragen aan bijvoorbeeld het Holland Festival, Noorderzon of Noorderslag.
- Internationale samenwerkingsprojecten zoals die tussen het Jazz Orchestra of the Concertgebouw met El Jazz Flamenco uit Spanje.
- Presentaties amateurkunst, zoals tournees van het Haydn Jeugd Strijkorkest of het Jeugd Orkest Nederland.
- Profilering Amateurkunst, waaronder deelnames aan internationale festivals.

Het FAPK zegt te streven naar structurele *follow up* van te subsidiëren activiteiten. De betreffende adviescommissie beoordeelt allereerst op de criteria: artistieke kwaliteit, productionele kwaliteit en redelijkheid van de begroting. Vervolgens toetst de fondscommissie op rendement, impact van de activiteit en op het al dan niet betrokken zijn van een prioriteitsland. Rendement wordt omschreven als: te verwachten publieksbereik en mogelijke media-aandacht.

Het *Stimuleringsfonds voor Architectuur*, gevestigd in Rotterdam, beschikte in 2005 en 2006 over € 640.000,— aan HGIS-middelen. Ten opzichte van eerdere jaren was dit een uitbreiding, mede bedoeld om kleinschalige internationale activiteiten van het Nederlands Architectuur instituut te subsidiëren. Doel is: 'het stimuleren van de profilering van de Nederlandse architectuur en stedenbouw in het buitenland en het bevorderen van internationale kennisontwikkeling en kennisverspreiding betreffende deze disciplines'.

Het fonds stelt subsidies beschikbaar voor de categorieën:

- Onderzoek (internationaal theoretisch en internationaal ontwerponderzoek).
- Manifestaties (tentoonstellingen, presentaties, workshops).
- Publicaties (vertalingen van toonaangevende Nederlandse boeken en publicatie van catalogi).
- Audiovisuele producties.

Evenals de Mondriaanstichting kent het Stimuleringsfonds voor Architectuur ook subsidies toe ten behoeve van erfgoedprojecten, zonder hiervoor overigens een afzonderlijk budget te hebben. In een eerdere evaluatie stelde het Stimuleringsfonds voor Architectuur vast dat over de gehele linie met een bescheiden bijdrage een stevig effect kon worden behaald.

2.3 Bestedingsdoelen

Voor de toekenning van de HGIS-cultuurmiddelen zijn in de afgelopen periode inhoudelijke en geografische prioriteiten gesteld. Daarnaast was geld gereserveerd voor versterking van de internationale culturele infrastructuur en het buitenlands bezoekersprogramma.

De inhoudelijke prioriteiten richtten zich op:

- Nederland Culturele Vrijhaven.
- Grootschalige manifestaties.
- Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed.

Wij gaan hieronder achtereenvolgens nader in op:

- Elk van deze drie inhoudelijke prioriteiten.⁵
- De geografische prioriteiten.
- De culturele infrastructuur.
- Het buitenlands bezoekersprogramma.

Nederland Culturele Vrijhaven

Als definitie van 'Nederland Culturele Vrijhaven' gold: Nederland als internationale culturele ontmoetingsplaats. Volgens de beleidstoelichting:

*'In dat kader gaat het om ondersteuning van internationale projecten in Nederland, zoals internationale samenwerkingsprojecten met een nadrukkelijk Nederlandse inhoudelijke bijdrage, internationale coproducties of andere grootschalige, vernieuwende internationale activiteiten.'*⁶

Het gaat uitsluitend om projecten die in Nederland plaatsvinden.

Subsidies gingen onder meer naar festivals zoals: Oerol, Cinekid, World Wide Videofestival, Holland Festival en International Film Festival Rotterdam en naar manifestaties als 'De Vrede van Utrecht', Mode Biennale Arnhem of het internationaliseringproject van De Kamervraag (stichting De Kamervraag, deelsectororganisatie voor kamermuziek).

Grootschalige manifestaties

Bij 'grootschalige manifestaties' gaat het in de praktijk om manifestaties waarbij merendeels de overheid opdrachtgever is van de taak om invulling te geven aan de Nederlandse bijdrage aan een dergelijke manifestatie.

⁵ Hierbij zullen wij naar verhouding wat uitgebreider ingaan op het Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed, gezien het belang dat het ministerie van OCW hecht aan de ontwikkeling van deze sector. Een deel van de informatie is in bijlage opgenomen.

⁶ Letterlijke weergave van de toelichting in de HGIS-C-brochure, zie bronnenlijst.

Hiertoe horen bijvoorbeeld manifestaties in het kader van de viering van zoveel jaar betrekkingen (bijvoorbeeld: Marokko, Australië). Volgens de HGIS-brochure is het bij grootschalige manifestaties van belang dat Nederland 'een zichtbare, gebundelde culturele bijdrage levert aan deze manifestaties'. In beginsel is alleen subsidie in dit kader beschikbaar voor multidisciplinaire projecten.

Gemeenschappelijke cultureel erfgoed

Binnen de HGIS-cultuur neemt gemeenschappelijk cultureel erfgoed een speciale plaats in. Het wijkt daarmee af van het algemene erfgoed, dat procedureel geen andere behandeling kent dan de kunsten.

De term 'gemeenschappelijk cultureel erfgoed' is als standaard gekozen boven begrippen als 'cultureel erfgoed overzee' of '*cultural heritage*' en omvat, volgens de definitie van het ministerie van OCW, zowel voor roerende als onroerende cultuurobjecten drie elementen:

1. Cultureel erfgoed overzee: een verzamelbegrip dat in het algemeen wordt gebruikt voor voormalige VOC, WIC of koloniale objecten, buiten Europa gelegen.
2. De door Nederlanders in opdracht van een ander land buiten Nederland gebouwde of gebrachte objecten (inclusief archieven), waarmee daarna geen bemoeienis meer is geweest.
3. In Nederland aanwezige objecten uit landen waarmee sprake is geweest van wederzijdse culturele beïnvloeding. Het betreft in feite de landen waarnaar onder 1 impliciet wordt verwezen.

Aanvragen in het kader van gemeenschappelijk cultureel erfgoed doorlopen eveneens de procedure via de HGIS-adviescommissie - al dan niet met pre-advies door de posten - en besluitvorming bewindslieden, maar worden ook van een pre-advies voorzien door een of meer deskundigen uit het veld van cultureel erfgoed. Hiertoe is een min of meer vast panel van deskundigen beschikbaar. Dit panel komt overeen met het Gemeenschappelijk Erfgoed Overleg (GEO), een samenwerkings-initiatief van erfgoedinstellingen. Het overleg kent een onafhankelijk voorzitter. Leden zijn momenteel drie vertegenwoordigers van het Rijksinstituut voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, een vertegenwoordiger van de Mondriaanstichting, een vertegenwoordiger van de Nederlandse Museumvereniging en twee leden namens het Nationaal Archief. De ambtelijk secretaris is een ambtenaar van het ministerie van OCW. Daarnaast is één beleidsambtenaar namens OCW en zijn twee beleidsambtenaren namens Buitenlandse Zaken waarnemer bij het overleg. Het inhoudelijke pre-advies van het GEO is van grote invloed op de besluitvorming. Er wordt slechts zeer incidenteel van afgeweken.

Wij verwijzen naar bijlage 1 voor een nadere uiteenzetting over dit onderwerp.

Geografische prioriteiten

De 'geografische prioriteiten' betroffen tussen de 30 en - na uitbreiding van de Europese Unie - ruim 40 landen. Bij de overdracht van middelen naar de fondsen en sector-instellingen is ruimte gelaten om in de marge (10 tot 15%) af te wijken van het geografische prioriteitenschema.

Of de HGIS-commissie zelf ook in zijn advisering van de prioriteiten afweek is ons niet bekend. Wij hebben het niet kunnen vaststellen en het HGIS-secretariaat heeft er geen informatie over kunnen geven.

Vanaf het jaar 2000 tot en met begin 2005 golden als geografische prioriteiten:

- Lidstaten EU en de landen die de komende jaren zouden toetreden tot EU.
- Met een bijzondere aandacht voor Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk, Hongarije, Tsjechië, het Verenigd Koninkrijk en Vlaanderen (deelstaat).
- Canada, Egypte, Indonesië, Japan, Marokko, de Russische Federatie, Suriname, Turkije, de VS en Zuid-Afrika.

Vanaf maart 2005 golden als prioriteiten:

- Lidstaten van EU.
- De kandidaatlidstaten Bulgarije, Kroatië, Roemenië en Turkije.
- De landen uit de Europese Economische Ruimte (Liechtenstein, Noorwegen en IJsland).
- Canada, Egypte, Indonesië, Japan, Marokko, Russische Federatie, Suriname, VS en Zuid-Afrika.

Vervolgens is deze lijst eind december 2005 uitgebreid met China. In 2006 vond de vooralsnog laatste (en voorlopige) uitbreiding plaats met de Nederlandse Antillen en Aruba, voor zover het grote projecten betreft die zich in meer dan één land van de Caraïbische regio afspelen.

Het aandachtsgebied Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed kende vanaf 2000 tot en met begin 2005 de volgende prioritaire landen:

India, Sri Lanka, Ghana, Indonesië, de Russische Federatie en Zuid-Afrika.

In 2005 is hier Suriname aan toegevoegd. Ook deze lijst is vervolgens eind 2005 uitgebreid met de Nederlandse Antillen en Aruba, voor zover het grote projecten betreft die zich in meer dan één land van de Caraïbische regio afspelen.

De culturele infrastructuur

De post 'versterking culturele infrastructuur' heeft vooral betrekking op ondersteunende en flankerende activiteiten in het kader van ICB, zoals werkbezoeken, organisatie van conferenties en dergelijke.

De bezoekersprogramma's⁷

Een deel van de HGIS-cultuur gelden is beschikbaar voor bezoekersprogramma's. Hiermee wordt mogelijk dat buitenlandse professionals zich in Nederland oriënteren op het cultuuraanbod, de Nederlandse werkwijze en Nederlandse exportmogelijkheden.

⁷ Met name rond het bezoekersprogramma pretenderen wij geen volledige en evenwichtige beschrijving. Deels niet omdat het bezoekersprogramma geen al te expliciet onderdeel van het onderzoek kon zijn. Deels niet omdat wij over onvolledige informatie beschikten. Van sommige fondsen ontbrak ons documentatie. De SICA-informatie die werd toegezegd hebben wij niet (tijdig) ontvangen. Aan de beleidsambtenaren bij de ministeries vroegen wij aanvullende informatie aan. Deze hebben wij niet verkregen, wél evaluatieve opmerkingen en suggesties die wij in het evaluatiedeel hebben meegenomen.

Doorgaans geschiedt dit op uitnodiging en onder begeleiding van de fondsen en van de Stichting Internationale Culturele Activiteiten (SICA)⁸. De fondsen en SICA stellen hiervan verslagen op.

De ministeries geven de volgende beschrijving van de doelstelling van het bezoekersprogramma:

‘Doel van het Internationaal bezoekersprogramma is om buitenlandse vertegenwoordigers uit de culturele disciplines die in de cultuurnota aan de orde komen kennis te laten maken met het Nederlandse culturele leven en aanbod, met het oog op programmering in eigen land, coproducties en/of gezamenlijke projecten. Door middel van het aanbieden van een programma kunnen de bezoekers kennis nemen van de mogelijkheden die Nederland op cultureel gebied heeft en krijgen de bezoekers inzicht in het culturele aanbod in Nederland. Als langetermijndoelstelling staat het intensiveren van culturele betrekkingen centraal.’

Tot de bezoekers behoren ‘*decision makers*’, beleidsmedewerkers, opinieleiders, kunstenaars en mensen op sleutelposities. De culturele posten op de ambassades hebben een adviserende en bemiddelende rol bij de selectie van buitenlandse bezoekers, maar zij kunnen ook zelf initiatief nemen.

Per bezoeker is een forfaitair bedrag beschikbaar van € 2.300,— inclusief overheadkosten. Op het programma heeft in 2005 een bezuiniging vat gehad van ongeveer 19%. Dit leidde tot een evenredige daling van het aantal te subsidiëren bezoeken.

De volgende instellingen zijn bij het bezoekersprogramma betrokken:

- Stichting Internationale Culturele Activiteiten.
- Holland Film.
- Mondriaanstichting.
- Het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds.
- Gaudeamus.
- Theaterinstituut Nederland.
- Nederlands Architectuur Instituut.
- Nederlandse Museumvereniging.
- Premselstichting.

Hieronder geven wij voor elk van deze instellingen een nadere toelichting, het meest uitgebreid voor de Mondriaanstichting gezien de relatief grote inzet van de stichting..

De *Stichting Internationale Culturele Activiteiten* streeft in het kader van het bezoekersprogramma op bovensectoraal niveau kennisuitwisseling, netwerkvorming en media-aandacht na, alsook concrete samenwerkingsprojecten. SICA werkt hierbij samen met de beide ministeries en met koepelorganisaties in de Nederlandse cultuur. SICA beoogt meer recent om het bezoekersprogramma méér te integreren in andere activiteiten en om ze méér in te zetten in een strategisch kader.

⁸ De SICA is een onafhankelijk, bovensectoraal adviescentrum dat zich bezighoudt met alle aspecten van internationale culturele activiteiten en beleid.

Holland Film wil via het bezoekersprogramma de Nederlandse film in het buitenland stimuleren. Daartoe worden vooral programmeurs van belangrijke buitenlandse filmfestivals uitgenodigd.

De *Mondriaanstichting* heeft haar bezoekersprogramma over de periode 1996 - 2002 geëvalueerd. In die zeven jaar bezochten zo'n 125 buitenlandse bezoekers in het kader van de bezoekersregeling ons land. In de latere jaren ging het om zo'n 25 bezoekers per jaar. De stichting kwam tot de conclusie dat het programma een veel groter effect had dan gedacht. Dat effect was zichtbaar in onder meer toename van presentaties in het buitenland. Aandachtspunten waren:

- Kennis en ervaring van de gast meer ten goede te laten komen van de Nederlandse kunstwereld.
- De behoefte bij bezoekers aan *follow up*.
- Speciale aandacht voor ontwikkelingslanden.

De Mondriaanstichting evalueerde de samenwerking met de posten in het kader van de bezoekersprogramma's als betekenisvol. Van de drie genoemde aandachtspunten is vooral aan het laatste verder gewerkt. Gekoppeld aan oriëntatierizen vanuit Nederland naar het buitenland, en in samenwerking met het Prins Claus Fonds, versterkte de Mondriaanstichting recent het contact met ontwikkelingslanden, dan wel landen in expansieve ontwikkeling zoals China.

Het *Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds* (NLVPF) kent een structureel programma met jaarlijks zo'n acht tot tien bezoekers. Voor een deel wordt, dankzij flexibele HGIS-gelden, actief ingespeeld op buitenlandse manifestaties door gasten uit het betreffende land ter voorbereiding uit te nodigen. De organisatie nodigt vooral buitenlandse uitgevers, redacteurs en literaire critici uit. Het NLVPF ziet duidelijke resultaten van het bezoekersprogramma en stuurt sterk op structurele follow up.

Gaudeamus voert het bezoekersprogramma uit ten behoeve van de gehele muzieksector, inclusief oude muziek en popmuziek.

Het *Theater Instituut Nederland* maakt van het bezoekersprogramma gebruik voor de bevordering van de internationale contacten en samenwerkingsverbanden en als stimulering van de export van Nederlandse voorstellingen, toneelteksten en danseducatie.

Het *Nederlands Architectuur Instituut* wil de kennisverbreding en beeldvorming rond Nederlandse architectuur bevorderen en organiseert daartoe thematische programma's voor groepen buitenlandse bezoekers.

De *Nederlandse Museumvereniging* (NMV) coördineert het internationaal bezoekersprogramma voor de gehele erfgoedsector. Doelstelling is het stimuleren van kennis en het bevorderen van de professionalisering van het museale en erfgoedbeleid. Recent heeft de NMV de eigen monitoring versterkt teneinde beter zicht te krijgen op resultaten en mogelijkheden voor vervolg.

De *Premselestichting* participeert sinds 2004 in het bezoekersprogramma en zet in op versterking van het beeld in het buitenland van Nederlandse vormgeving.

Het *Fonds voor de Amateurkunst en Podiumkunsten* (FAPK) werkt eveneens actief mee in het buitenlandse bezoekersprogramma, maar het gaat om een beperktere, jaarlijks in omvang wisselende groep, en indirect in plaats van rechtstreeks in het kader van de HGIS-cultuurmiddelen.

2.4 Departementale sturing

Vooruitlopend op het nieuwe beleid waarin 'strategische' activiteiten meer vanuit de overheid moeten worden gestuurd zijn de ministeries in hun gezamenlijke ICB op drie manieren een meer sturende weg ingeslagen en wel via:

- Buitenlandpolitiek gemotiveerde opdrachten. Een voorbeeld van een buitenlandpolitiek gestuurde opdracht is '*Thinking Forward*', een culturele presentatie in het kader van Nederlands voorzitterschap van de Europese Unie.
- Sectorale sturing via subsidies aan sectorinstituten en festivals, zoals het promotieproject voor Nederlandse popmuziek Music.X.Port.
- Door prioritaire posten geïnitieerde 'semi-sturende' activiteiten. Het betreft projecten die geacht worden in nauw overleg met de diplomatieke posten tot stand te komen.

In deze paragraaf beschrijven wij projecten die door de betrokken ministeries worden beschouwd als 'sturend', 'semi-sturend' of 'sturend avant la lettre'. Het gaat om projecten die in beginsel als voorbeelden kunnen worden gezien voor een méér pro actieve, sturende rol door de overheid.

Dit in tegenstelling tot projecten die op initiatief van het veld voor een subsidieaanvraag bij het HGIS-loket komen. Het gaat hierbij overigens uitdrukkelijk niet om een nieuw criterium voor toedeling van HGIS-cultuurmiddelen.

Buitenlandpolitiek gemotiveerde sturing, via opdrachten

De volgende projecten worden beschouwd als buitenlandpolitiek gestuurd.

Nederland - St. Petersburg 300 jaar

Dit project kreeg vorm door opdrachtverlening aan Mondriaanstichting, Fonds Amateurkunst en Podiumkunsten en het SICA. De belangrijkste opdracht was om de historische relatie Nederland - St. Petersburg met culturele projecten op te luisteren. Het project kende een beperkte evaluatie. Het artistiek inhoudelijke leek voldoende geborgd door de inzet van de genoemde instellingen. De opdrachtschrijving gaf alle ruimte. Het is niet duidelijk of het project een structurele *follow up* heeft teweeg gebracht.

Thinking Forward

Met het project '*Thinking Forward*' gaf Nederland een culturele dimensie aan het Nederlands voorzitterschap van de EU door middel van manifestaties in Nederland en in tien nieuwe lidstaten van de Europese Unie. Er heeft een uitgebreide evaluatie plaatsgevonden, uitgevoerd door het bureau AEF. De evaluatie was positief over de uitkomsten en het proces, in het bijzonder ook over het intendantschap als beleids- en aansturingsinstrument.

De evaluatie was kritisch over de vaagheid van doelstellingen en overigens over het te beperkte financiële kader voor een dusdanig groot project. Voorts miste men voldoende politieke betrokkenheid, juist waar het zo'n politiek belangrijk kader betrof.

Nederland - Marokko 400 jaar

Als tegenhanger voor een op particulier initiatief georganiseerde manifestatie in Nederland gaf de Nederlandse overheid opdracht aan de Mondriaanstichting en het Fonds APK tot Nederlandse presentaties in Marokko. De doelstelling beperkte zich tot 'presentaties in het kader van de viering. De aanwezigheid van het Nederlandse kroonprinselijk paar en bewindslieden onderstreepte het cachet van de viering in Marokko. Een evaluatie is (nog) niet beschikbaar. De Mondriaanstichting bracht wel een catalogus uit behorende bij de tentoonstelling.

Nederland - Australië 400 jaar

Op vergelijkbare wijze als bij het Marokko-project wilde de Nederlandse overheid met ICB-middelen aandacht schenken aan de vierhonderdste verjaardag van de betrekkingen met Australië. Dat gebeurde vanuit een brede opdracht aan Nederlandse instellingen. Een evaluatie is (nog) niet beschikbaar. Wel een begeleidende catalogus bij de expositie van Nederlandse fotografen.

Sectorale sturing, via subsidies aan sectorinstellingen, en festivals

Hieronder geven wij een opsomming van projecten met sectorale sturing en festivals. Hoewel gesproken wordt van 'sturing avant la lettre' betreft het feitelijk vooral aanvragen en initiatieven van instellingen. Van sturing zou in dat geval slechts sprake zijn wanneer de initiatieven nadrukkelijk pasten in tevoren aangegeven en beleidsmatig omschreven kader van ICB-beleid.

Music Xport

Music Xport is een nog lopend promotieproject van het Nationaal Popinstituut. Het gaat om de presentatie van Nederlandse bands op podia in een groot aantal landen binnen en buiten Europa. Het Nationaal Popinstituut beoogt hiermee een springplank voor Nederlandse bands te bieden voor een 'succesvolle entree in een nieuw territorium'. Over subsidietoekenning aan het project is geadviseerd vanuit de Directie Kunsten OCW en vanuit een aantal betrokken ambassades. De voortgangsverslagen zijn positief en geven een kwantitatief inzicht. Het uiteindelijke effect van een dergelijke project kan pas op langere termijn worden gezien en dan nog is niet objectief aantoonbaar in hoeverre verkoopsuccessen in het buitenland tot deze promotieactiviteit zijn te herleiden. Dat hoeft op zichzelf geen reden te zijn de actie achterwege te laten. Het effect kan op basis van publiciteit en kortetermijnverkoop-succes wel min of meer worden ingeschat.

Dijkdoorbraak

Dijkdoorbraak betreft een nog lopend project van samenwerkende muziekorganisaties om contemporaine Nederlandse muziek in het buitenland aan de man te brengen.

Project De Kamervraag

Een door het branche-instituut voor de kamermuziek georganiseerde internationaal symposium liet een goed voorbeeld zien van een goede evaluatie en kwaliteitszorg via vragenformulieren; een dergelijke aanpak wordt doorgaans gemist. Deelnemers aan de conferentie betoonden zich enthousiast. Daarmee is nog niet vastgesteld in hoeverre hiermee het ICB-beleid voldoende tot zijn recht kwam.

Festivalregeling

De inmiddels opgeheven specifieke festivalregeling sloot eveneens aan bij initiatieven vanuit het veld en subsidieverlening zou alleen 'sturend' kunnen worden genoemd als er eerst een toegespitst beleidskader zou zijn vastgesteld waarbinnen de festivals zouden moeten vallen. Inmiddels is dit subsidie-instrument grotendeels overgedragen aan de fondsen.

Lumpsumregeling sectorinstituten

Ook voor de opdrachten c.q. subsidies aan de sectorinstituten geldt dat van een zuiver sturende overheidsinzet (nog) geen sprake was. Wel pasten de initiatieven of doorgesluisde subsidies uiteraard binnen het algemeen kader van ICB beleid.

Door buitenlandse posten (prioritaire posten of 'prioposten') geïnitieerde, activiteiten
Hieronder benoemen wij de activiteiten die alle tot stand kwamen in nauw overleg of in nauwe samenwerking met de ambassades. Van directe initiatieven vanuit de ambassades was geen sprake, althans wij hebben dat niet kunnen vaststellen. Wel hebben de ambassades actief bijgedragen aan de totstandkoming van de aanvragen. Verder is het in een aantal gevallen denkbaar dat subsidies logischer vanuit de cultuurnota zouden zijn verstrekt.

Vuurtorenproject podiumkunst Duitsland

- Dit promotieproject voor Nederlands theater op Duitse podia is extern geëvalueerd. Die evaluatie was positief, zowel naar inhoud als naar proces. Wel is opgemerkt dat het succes in de *follow up* vermindert. Zodra de financiële bonus achterwege blijft, loopt de belangstelling van de podia terug. Het is een indicatie van het risico dat incidentele projecten ook slechts incidenteel succes kennen.

Vuurtorenproject podiumkunst VS

Dit betrof een promotieproject voor Nederlands theater op podia in de Verenigde Staten. Ook dit project kende een externe evaluatie. Hoewel deels succesvol signaleert de evaluatie veel kritische punten, zoals een niet goed functionerende projectleider van het TIN en overbetrokkenheid vanuit de diplomatieke post. Het postennetwerk wordt niet als geschikt gezien voor een dergelijk project. Het consulaat New York heeft overigens kritische aantekeningen bij de evaluatie geplaatst.

Sleeswijk Holstein Muziekfestival

Dit Duitse muziekfestival kende in 2005 een Nederlandse component en gaf daarmee gelegenheid tot een gebundelde presentatie van Nederlandse kwaliteitsensembles.

Nachbarschaften

Dit nog lopende samenwerkingsproject van Duitse, Vlaamse en Nederlandse musea kende een specifieke doelstelling die zich relatief gemakkelijk laat evalueren.

Rome: 100 jaar Nederlands instituut.

Het betrof de viering door middel van manifestaties en tentoonstelling van de honderdste verjaardag van het Nederlands Instituut te Rome. De koningin gaf acte de présence. In de pré-advisering waren de meningen verdeeld. Een uitgebreide evaluatie is niet opgesteld.

2.5 Procedure en doelen in cijfers

Kwantitatieve rapportages

Op basis van eerder opgestelde overzichten en eigen speurwerk kwamen wij onder meer tot onderstaande gegevens. Ze zijn vooral illustratief bedoeld om méér inzicht te geven in de orde van grootte van aantallen en bedragen.

De cijfers worden met enig voorbehoud gepresenteerd. Zo is de toedeling van subsidies naar landengroepen of naar thema's geschied op basis van besluitenlijsten van de HGIS-commissie. Soms is er discrepantie tussen resumé van de besluitenlijsten en de besluiten zelf. Soms zijn méér landen of thema's aan de orde en kan de toedeling door de commissie willekeurig zijn geschied.

Achtereenvolgens geven wij tabellen met betrekking tot de jaarbedragen, de aantallen toekenningen, de verdeling naar thema's, de verdeling naar geografische prioriteiten, de bezoekersprogramma's en enige gegevens vanuit de fondsen.

Jaarbedragen HGIS-commissie

Onderstaand een overzicht van door de HGIS-commissie totaal op jaarbasis toegekende bedragen. Het jaar 2006 in dit overzicht nog slechts gedeeltelijk in beeld, aangezien wij de feitelijke onderzoekswerkzaamheden vóór het einde van het jaar afsloten. Bedragen wijken soms af van de totaal regulier beschikbare bedragen door noodzakelijke ad hoc toevoegingen.

Tabel 1: Toegekende bedragen

Toegerekend in	Totaalbedrag	
1997	^) €	4.571.730,—
1998	^) €	6.040.632,—
1999	^) €	9.034.227,—
2000	^) €	10.102.652,—
2001	€	14.124.915,—
2002	€	16.975.787,—
2003	€	9.906.504,—
2004	*) €	11.097.833,—
2005	*) €	8.116.999,—
2006	**)) €	3.456.609,—

^) Bedragen in guldens omgerekend naar euro's

*) Bron: besluitenlijsten HGIS-adviescommissie; indien bedragen afweken van het voorblad is het besluit gevolgd.

**)) Idem: besluiten tot en met september 2006.

Periode 1997 - 2000 bron: IOB Evaluatie.

Periode 2001 - 2003 bron ministerie in BuZa/ministerie OCW Overzicht goedgekeurde HGIS-cultuurprojecten.

Periode 2004-2006 bron: besluitenlijsten HGIS-C-commissie.

Alle genoemde bedragen zijn op basis van de beschikkingen. Aangezien er verschil is tussen de besluiten (committing) en daadwerkelijke uitgaven, zijn de verschillen op jaarbasis in het overzicht tenminste gedeeltelijk verklaarbaar.

In 2005 is de terugloop van beschikbare subsidies merkbaar als gevolg van rijksbrede bezuinigingen van 19%. De resultaten van 2006 lijken een trend naar beneden aan te geven, maar het laatste kwartaal van 2006 kon hierin niet meer worden verwerkt. Doorgaans is er dan nog sprake van een opwaartse trend.

Overzicht toekenningen

De volgende overzichten geven inzage in het totaal aantal en de percentages van ontvangen en gehonoreerde aanvragen.

Tabel 2a: Aantallen toekenningen

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
	x	x	x	x	x	x	x
Aanvragen	91	80	56	45	42	17	343
Niet ontv*)	27	21	13				61
Behandeld	64	59	43	45	42	17	283
Toegekend	50	49	36	34	29	15	226
Afgewezen	14	10	7	10	11	0	52
Aangehouden				1	2	2	5

*) Niet ontvankelijk verklaard.

Bron 2001 - 2003: overzicht HGIS ministerie BuZa/ministerie van OCW.

Bron 2004 - 2006: op basis van besluitenlijsten HGIS-commissie.

Tabel 2b: Percentages toekenningen

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
	%	%	%	%	%	%	%
Aanvragen							
Niet ontvankelijk							
Behandeld	100	100	100	100	100	100	100
Toegekend	78	83	84	76	71	90	80
Afgewezen	22	17	16	22	24	5	18
Aangehouden				2	5	5	2

Bron 2001 - 2003: overzicht HGIS ministerie BuZa/ministerie OCW.

Bron 2004 - 2006: op basis van besluitenlijsten HGIS-commissie.

In 2001 en 2002 zijn er nog substantieel meer aanvragen, daarna blijft het gemiddelde rond de 40 - 50 aanvragen per jaar. Die daling is verklaarbaar: er heeft een toenemende overheveling naar de fondsen (€ 150.000,— min aanvragen) plaats gevonden. De cijfers van 2006 lijken af te wijken, maar - nogmaals - het laatste kwartaal is hier nog niet aan toegevoegd, uit gegevens van eerdere jaren blijkt dat dit laatste kwartaal nog veel aanvragen binnen kunnen komen. Het percentage aanvragen dat wordt toegekend, is min of meer stabiel rond de 80%, met in 2005 een wat lagere score van 70%.

Verdeling naar thema's

De verdeling van de aantallen projecten over de diverse thema's was in de recente periode als volgt (let wel: combinatie van thema's is mogelijk; hier is steeds op basis van de eerstgenoemde thema's geteld).

Tabel 3a: Verdeling op basis van de thema's in de periode 2004 - 2006

Thema's (eerstgenoemde)	2004	2005	2006	Totaal	Gemiddeld
Nederlandse vrijhaven	13	6	7	26	9
Cultureel erfgoed	2	2	1	5	2
Prioritaire gebieden	13	13	10	36	12
Manifestaties	0	1	1	2	1
Gedecentraliseerd/overig	1	6	1	8	3
Culturele infrastructuur	1	2	0	3	1
Totaal	30	30	20	80	27

Bron: berekend op basis van de besluitenlijsten HGIS-commissie.

Over de periodes sedert 1997 was dit als volgt:

Tabel 3b: Verdeling naar thema's in aantallen toekenningen over de drie periodes tussen 1997 en 2006

Thema's (eerstgenoemde)	97/00	01/03	04/06	Totaal	Gemiddeld
Nederland vrijhaven	100	39	26	165	55
Cultureel erfgoed	24	11	5	40	13
Prioritaire gebieden	67	52	38	157	52
Manifestaties	23	5	2	30	10
Gedecentraliseerd/overig	26	21	3	50	17
Culturele infrastructuur	27	7	3	37	12
Totaal	267	135	77	479	159

Bron 1997 - 2000: IOB-evaluatie.

Bron 2001 - 2003: overzicht HGIS ministerie BuZa/ministerie OCW.

Bron 2004 - 2006: op basis van besluitenlijsten HGIS-commissie.

In bedragen was de verdeling over de diverse thema's:

Tabel 3b: Verdeling naar thema's naar toegekende bedragen over de drie periodes tussen 1997 en 2006

Thema's (eerstgenoemd)	Gulden 97/00	Euro 01/03	Euro 04/06
Nederlands vrijhaven	34.164.125	4.434.708	4.424.710
Cultureel erfgoed	11.721.576	5.477.296	663.700
Prioritaire gebieden	14.873.610	11.180.035	8.221.096
Manifestaties	18.830.986	1.452.797	400.000
Gedecentraliseerd/overig	7.339.835	17.102.313	8.804.071
Culturele infrastructuur	5.235.463	1.360.056	1.004.000
Totaal	92.165.595	41.007.205	23.517.577

Bron 1997 - 2000: IOB-evaluatie.

Bron 2001 - 2003: overzicht HGIS ministerie BuZa/ministerie OCW.

Bron 2004 - 2006: op basis van besluitenlijsten HGIS-commissie.

En in percentages over de periode 2004 - 2006:

Tabel 3c: Verdeling naar thema's (eerstgenoemd) in percentages over de drie periodes tussen 1997 en 2006, achtereenvolgens naar aantallen projecten en naar toegekende bedragen

Thema's in percentages (%)	Aantal projecten %			Toegekende bedragen %		
	97/00	01/03	04/06	97/00	01/03	04/06
Nederlandse vrijhaven	37	29	32	37	11	19
Cultureel erfgoed	9	8	6	13	13	3
Prioritaire gebieden	25	39	45	16	27	35
Manifestaties	9	4	3	20	4	1
Gedecentraliseerd/ overig	10	15	10	8	42	37
Culturele infrastructuur	10	5	4	6	3	5
Totaal	100	100	100	100	100	100

Het totaal aantal aanvragen op basis van thema's is in de periode van 97 tot en met 06 in getal afgenomen (van 267 naar 80). Daarom is het hier vooral van belang de percentages te bezien.

Nederlandse vrijhaven

De uitgaven zijn de laatste jaren licht aan het dalen. In vergelijking met de periode tot aan 2000 is het fors gedaald, maar in de periode daarna lijkt het te stabiliseren. Het aantal toegekende aanvragen was in 97 - 00 veel hoger dan in de periode daarna, al is die in die periode 00 - 06 wel meer stabiel. Het aandeel (percentage) in de totale uitgaven per jaar aan de hand van thema's is in de laatste drie jaar wel verdubbeld. Wanneer wij de drie periodes bekijken, blijft het percentage in het totaal aantal aanvragen op basis van thema's ongeveer gelijk. De uitgaven bezien in percentages zijn van 97 - 00 sterk gedaald, maar in de periode daarna herstelt zich dat weer iets.

Cultureel erfgoed

Deze uitgaven lijken te zijn gedaald in vergelijking met 97 - 00 (grotendeels gehalveerd in periode 01 - 03, en in periode 04 - 06 zelfs meer dan dat). Het aantal toegekende projecten is drastisch afgenomen (97 - 00: 24, 04 - 06: 5). In percentages bezien blijft het aandeel projecten GCE in de drie periodes in het totaal aantal projecten gelijk. Het uitgegeven bedrag in percentage is in de periodes 97 - 00 en 01 - 03 gelijk, 04 - 06 is veel lager (wellicht dat het laatste kwartaal 2006 hier nog een verandering in aan zal brengen).

Prioritaire gebieden

Het aantal toegekende aanvragen is dalende vanaf 97 en zo ook het totaalbedrag dat hieraan besteed wordt. Wanneer wij in de periode 04 - 06 het aandeel in het totaal aan uitgaven aan thema's bekijken, is het percentage jaarlijks wel gegroeid. Deze trend is ook te zien wanneer wij naar de drie periodes kijken.

Manifestaties

Het aantal projecten dat in dit kader subsidie heeft ontvangen, is drastisch afgenomen, zowel in getallen (97 - 00: 23, 04 - 06: 2), als in percentages (97 - 00:9, 04 - 06: 3). Over de drie periodes is een dalende trend in percentage uitgaven te zien.

Culturele infrastructuur

De uitgaven hiervoor zijn in de tabellen meegenomen, maar het betreft hier niet een thema. In de periode 97 - 00 waren deze uitgaven beduidend hoger dan in de jaren erna. Wanneer wij de percentages van de drie periodes bezien, is er een lichte dalende verhouding tot het totaal aantal projecten waar te nemen, maar de gemaakte kosten blijven ten opzichte van de thema-uitgaven ongeveer gelijk.

Geografische verdeling

De aantallen toegekende projecten waren in de afgelopen drie jaar (2006 gedeeltelijk: tot en met september) als volgt verdeeld over de geografische prioriteiten:

Tabel 4a: Aantallen projecten 2004 - 2006 verdeeld over geografische prioriteiten

Geografische verdeling	2004	2005	2006
Lidstaten EU	6	11	6
Marokko, Turkije, Egypte	3	1	2
Midden- en Oost-Europa	3	0	1
VS, Canada, Japan	1	1	1
Zuid-Afrika, Indonesië, Suriname	1	1	1
Algemeen GC erfgoed	0	0	0
Algemeen manifestaties	0	1	1
Totaal	14	15	12

Bron: berekend op basis van besluitenlijsten HGIS-commissie.

Over de drie periodes sedert 1997 was deze verdeling als volgt:

Tabel 4b: Aantallen projecten 1997 - 2006 verdeeld over geografische prioriteiten

Geografische verdeling	97/00	01/03	04/06
Lidstaten EU	25	18	23
Marokko, Turkije, Egypte	10	4	6
Midden- en Oost-Europa	9	12	4
VS, Canada, Japan	11	10	3
Zuid-Afrika, Indonesië, Suriname	12	8	4
Algemeen GC erfgoed	0	11	0
Algemeen manifestaties	0	3	2
Totaal	67	66	41

Bron: achtereenvolgens IOB- evaluatie, overzicht HGIS, besluitenlijsten HGIS-commissie.

In toegekende bedragen was de verdeling als volgt:

Tabel 4c: Toegekende bedragen 2004 - 2006 verdeeld over geografische prioriteiten

Geografische verdeling	2004 (€)	2005(€)	2006 (€)	04/06 (€)
Lidstaten EU	760.000	2.675.400	1.197.976	4.633.376
Marokko, Turkije, Egypte	1.100.000	154.206	152.750	1.406.956
Midden- en Oost-Europa	470.000	0	450.000	920.000
VS, Canada, Japan	165.000	250.652	227.354	643.006
Zuid-Afrika, Indonesië, Suriname	117.820	150.000	349.938	617.758
Totaal	2.612.820	3.230.258	2.378.018	8.221.096

Bron: op basis van besluitenlijsten HGIS-commissie.

Tabel 4d: Toegekende bedragen verdeeld over geografische prioriteiten in percentages

Geografische verdeling	2004 (%)	2005 (%)	2006 (%)	04/06
Lidstaten EU	29	82	56	56
Marokko, Turkije, Egypte	42	5	17	21
Midden- en Oost-Europa	18	0	11	9
VS, Canada, Japan	6	8	8	7
Zuid-Afrika, Indonesië, Suriname	5	5	8	6
Totaal	100	100	100	100

De percentuele verdeling van de aantallen projecten en toegekende subsidiebedragen over prioritaire gebieden was, over de periodes 1997 - 2000, 2001 - 2003 en 2004 - 2006 als volgt:

Tabel 4e: Geografische verdeling in percentages, naar aantallen en bedragen, over drie periodes sedert 1997

Geografische verdeling (percentages)	Aantallen (%)			Bedragen (%)		
	97/00	01/03	04/06	97/00	01/03	04/06
Lidstaten EU	37	35	58	*	34	56
Marokko, Turkije, Egypte	15	8	15	*	5	17
Midden- en Oost-Europa	13	23	10	*	20	12
VS, Canada, Japan	17	19	7	*	27	8
Zuid-Afrika, Indonesië, Suriname	18	15	10	*	14	7
Algemeen GC erfgoed	x	x	x	x	x	x
Algemeen manifestaties	x	x	x	x	x	x
Totaal	100	100	100	100	100	100

*) bedragen niet beschikbaar

x) niet meegerekend

Lidstaten Europa

Hier is een groei aan percentage aanvragen waar te nemen en ook een percentuele stijging van bijdragen over de gehele periode. De Europese uitbreiding heeft hier ongetwijfeld mee te maken.

Marokko, Turkije, Egypte

Deze geografische prioriteiten laten te wisselende cijfers zien om conclusies aan te verbinden.

Midden- en Oost-Europa

Hier is een dalende trend te zien over de drie periodes. Zowel in aantal projecten als in aandeel bijdrage afgezet tegen totale bijdrage besteed aan prioritaire gebieden. Er is mogelijke samenhang met de uitbreiding van de Europese Unie met Midden-Europese landen.

VS, Japan, Canada

Ook deze geografische prioriteiten laten te wisselende cijfers zien om conclusies aan te verbinden.

Zuid-Afrika, Indonesië, Suriname

Hier is een dalende trend te zien over de drie periodes. Zowel in aantal projecten als in aandeel bijdrage afgezet tegen het totaal aan bijdragen besteed aan prioritaire gebieden.

Het is niet duidelijk of verschuivingen te relateren zijn aan bewust beleid, bijvoorbeeld een bewust veranderende focus bij aanvragers.

Disciplines

In onderstaande tabel een overzicht naar toekenning per discipline over de jaren 2001 - 2006, met de volgende kanttekeningen:

- Als de projecten méér dan een discipline betroffen, is de eerste discipline geteld.
- Projecten zijn alleen als 'multidisciplinair' meegerekend indien ze als zodanig werden aangeduid.
- Onder de rubriek 'overig' vallen onder andere musea, bouwkunst, media, vormgeving, amateurkunst, festivals en opera.
- In 2001 zijn over twee maanden de disciplines niet toegevoegd op de besluitenlijsten; dit vertekent derhalve het overzicht.

Tabel 5: aantallen toekenningen per discipline over de periode 2001 - 2006

Disciplines									
Aantal projecten:	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal	Gemiddeld	
Muziek	6	5	4	1	1	1	18	3	
Beeldende kunst	5	4	3	5	2	4	23	4	
Film	3	4	6	0	2	0	15	3	
Dans	4	4	2	2	0	0	12	2	
Theater	3	5	1	4	1	1	15	3	
Literatuur	1	5	1	0	1	1	9	2	
Architectuur	3	0	1	0	0	0	4	1	
Anders/overig	1	13	18	13	19	10	74	12	
Erfgoed	2	0	0	1	0	0	3	1	
(Nieuwe) media	1	2	2	3	0	0	8	1	
Multidisciplinair	0	5	2	5	4	3	19	3	
Totaal	29	47	40	34	30	20	200	33	

Het overzicht toont de ontwikkeling waarbij in de laatste jaren al een groter deel van de middelen is overgedragen aan de fondsen waardoor voor rechtstreekse toewijzing vooral de grote projecten, de multidisciplinaire projecten en overige boven kwamen drijven.

De 0-score bij erfgoed in diverse jaren roept evenwel een vraagteken op.

Bezoekersprogramma's

De gesubsidieerde bezoeken in het kader van het buitenlands bezoekersprogramma worden hieronder voor de jaren 2005 en 2006 in beeld gebracht.

Tabel 6: Aantallen bezoeken per instellingen en de subsidies daarmee gemoeid, op basis van toekenningen (aantallen gerealiseerde bezoeken kunnen afwijken wegens annuleringen of vertragingen)

Instelling	Aantal 2005	Subsidies 2005 (€)	Aantal 2006	Subsidies 2006 (€)
SICA	12	25.872	12	27.600
Holland Film	6	12.936	6	13.800
NLVPF	6	12.936	6	13.800
NMV	28	60.368	28	64.400
Gaudeamus	41	88.396	41	94.300
Theater Inst Ned	45	97.020	45	103.500
NAi	17	36.652	17	39.100
Mondriaan St.	20	43.120	20	46.000
Premsele St.	8	17.248	8	18.400
Totaal	183	394.548	183	420.900

Bron: Beoordelingsmemorandum HGIS-commissie.

Bijlage bij hoofdstuk 2: criteria

Voor subsidies in het kader van 'Nederland als culturele vrijhaven' en van geografische prioriteiten gelden als algemene beoordelingscriteria:

1. Voorbeeldfunctie, stimuleert nieuwe activiteiten, inhoudelijke toevoeging, bijdrage internationale positieverbetering of kennisoverdracht.
2. Stimulerende bijdrage aan verdere ontwikkeling van de betreffende discipline.
3. Draagvlak (in het buitenland).
4. Reputatie van samenwerkingspartner of locatie.
5. Resultaat heeft invloed op belangstelling voor of betekenis van de discipline.
6. Actieve benadering publiek en vakpers.
7. Hoge productionele kwaliteit en openbare toegankelijkheid.

Voor subsidies in het kader van Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed geldt een vakinhoudelijke toetsing aan de hand van de criteria:

1. Mate van kennisuitwisseling.
2. Betekenis voor meerdere beleidssectoren.
3. Lokale en nationale politieke betrokkenheid.
4. Versterking culturele identiteit van het partnerland.
5. Een verzekerde bestemming, inclusief zekerheid omtrent onderhoud.
6. Versterking lokale draagvlak.
7. Vergroting van aanwezige kennis.
8. Symbolische betekenis met '*spin off*'-effecten.

Algemene beoordelingscriteria en aandachtspunten zijn verder nog:

1. Eenmaligheid van de projecten.
2. Looptijd van maximaal drie jaar.
3. Maximale HGIS-subsidie van 30 tot 40%.
4. Bijdrage aan intensivering internationale culturele betrekkingen.
5. Bijdrage aan profilering Nederlandse cultuur.
6. Samenwerking tussen culturele organisaties.
7. Afzetmogelijkheden en draagvlak in het betrokken land.
8. Bijdrage aan culturele diversiteit.
9. Bijdrage aan publieksbereik in Nederland.
10. Nederlandse rechtspersoon.
11. Voortbestaan organisatie mag niet van HGIS afhankelijk zijn.
12. Mate en duurzaamheid van de samenwerking.
13. Additioneel op de subsidies.
14. Geen overwegende wetenschappelijk karakter.
15. Buiten de sfeer van het (kunstvak) onderwijs.
16. Vormvereisten.

Hoofdstuk 3

Evaluatie

Dit hoofdstuk bevat de bevindingen van onze evaluatie. In het evaluatieonderzoek hebben wij in de eerste plaats de bevindingen bestudeerd van de vorige grote evaluatie die de periode 1997 - 2000 omvatte. Wij hebben daarin, mede op basis van de vragen uit onze opdracht, een aantal thema's onderscheiden waarvoor wij het belangrijk vonden na te gaan in hoeverre de conclusies en aanbevelingen in de periode 2001 - 2006 hebben geleid tot verbeteringen, dan wel nog steeds actueel en relevant blijken te zijn. Wij noemen dit de terugblik per thema. Vervolgens hebben wij onderzoek gedaan naar die vraagstukken uit de opdracht die hiermee nog niet voldoende waren geëvalueerd. De resultaten van beide vormen van evaluatieonderzoek noemen wij de *lessons learned*: de blik naar de toekomst.

In paragraaf 3.1 gaan wij in op de bevindingen van de evaluatie over de periode 1997 - 2000; paragraaf 3.2 bevat de terugblik per thema en paragraaf 3.3 de *lessons learned*. Tot slot gaan wij in paragraaf 3.4 in op de relatie tussen de *lessons learned* en de brief 'Koers Kiezen'.

3.1 De bevindingen van de evaluatie 1997 - 2000

De Inspectie 'Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie' (IOB) van het ministerie van BuZa heeft in 2001 in opdracht van het ministerie een evaluatie uitgevoerd van het internationaal cultuurbeleid - en daarbinnen van de HGIS-C - over de periode 1997 - 2000. Wij geven hieronder de belangrijkste bevindingen weer waarbij de eerste twee betrekking hebben op het ICB-beleid algemeen, met inbegrip van HGIS-C:

1. De overheid beperkte zich tot een voorwaardenscheppende rol in weerwil van de eerder beleden ambitie tot sturing⁹.
2. Hoofddoelstellingen van beleid zijn onvoldoende in operationele termen vertaald.
3. Weinig resultaatgerichtheid in de uitvoering en weinig monitoring.
4. Regionale prioriteiten zonder duidelijke criteria.
5. HGIS leidde tot belangrijke toename van internationale culturele activiteit.
6. Het al dan niet bijdragen aan de realisatie van doelstellingen kon slechts gedeeltelijk worden aangetoond.
7. Maatwerk binnen de landen en sectoren werkte positief.
8. Programmabeheer van de fondsen liet te wensen over.
9. Grote statelijke manifestaties sprongen in het oog, waren evenwel complex en bij deze manifestaties trok men geen lessen uit het verleden.

Specifiek over de sector cultureel erfgoed merkte de Evaluatie op dat de HGIS niet alleen een financiële impuls gaf, maar ook bijdroeg aan een gemeenschappelijk beleid. De onderzoekers concludeerden ook dat de criteria voor subsidies in deze sector weinig operationeel waren en dat er sprake was van weinig eenduidige formuleringen.

⁹ Het betreft één van de hoofdbevindingen van het IOB betreffende het algemene ICB-beleid, inclusief het HGIS-C-beleid

In een aan de Kamer verzonden terugblik op het HGIS-beleid 2001 - 2003 waren enkele relevante conclusies:

- Stijgende kwaliteit van de aanvragen.
- Meeste projecten vielen binnen de thema's 'Nederland Vrijhaven' en 'geografische prioriteiten'.
- Evenwichtige bijdrage van Nederlandse en buitenlandse partners.

3.2 Terugblik per thema

Doelstellingen, criteria en monitoring

Vanuit een oogpunt van heldere doelstellingen, criteria en monitoring is er weinig vooruitgang geboekt ten opzichte van de vorige periode waarover ook de Tweede Kamer oordeelde dat verbetering wenselijk was.

Zoals dat ook uit vorige evaluatie bleek, is de effectiviteit en efficiency van de meeste activiteiten niet goed te toetsen. Dit vanwege de afwezigheid van duidelijke doelstellingen, van prestatie-indicatoren en van een systeem van monitoring. Ondanks de eerdere aanbevelingen daartoe lijkt dit, op macroniveau, niet echt van de grond gekomen. Wel worden er duidelijke eisen gesteld aan de eindrapportages over gesubsidieerde projecten, zoals blijkt uit beschikkingen en uit rappels aan de organisaties. De nadruk ligt dan evenwel vooral op de financiële verantwoording.

In de huidige aanpak lijkt de rol van de HGIS-commissie beperkt tot verantwoord geld wegzetten. Terugkoppeling vindt vooral plaats als een instelling eerder vergelijkbare projecten heeft ingediend en dan vooral in toetsende zin: verdient de instelling op grond van het verleden nieuwe subsidies. Evaluatie of monitoring is niet een terugkerend agendapunt voor de HGIS-commissie, zoals advisering over subsidie-aanvragen dat wel is. Een uitgebreide monitoropzet, zoals in 2003 door de SICA aanbevolen, is niet overgenomen.

Het meten van doeltreffendheid en doelmatigheid is ook lastig vanwege de algemeenheid en de diversiteit van doelstellingen en criteria. Die op het hoogste niveau, zoals 'versterken van Nederland als internationale ontmoetingsplaats' (zie de in bronnenoverzicht vermelde HGIS-brochure) en 'versterking van het internationale profiel' zijn te breed om de méérwaarde van projecten aan te kunnen afmeten. Als voorbeeld van vage criteria kan gelden 'voldoende publieke belangstelling'. Van de criteria, sommige scherper dan andere, is er zo'n veelvoud aanwezig dat, ondanks de gestructureerde beoordelingsmemoranda, het toch eerder een kwestie wordt van op de hand wegen dan van objectieve toetsing. In die zin kan onze evaluatie aansluiten bij die van het IOB die onder meer constateert dat de criteria ruimte laten voor verschillende interpretaties (IOB, 2001, pagina 136).

Gezien de expertise van betrokkenen op de departementen en de doorgaans erkende kwaliteit van de aanvragende instellingen hoeft er overigens niet zo veel twijfel over te bestaan of de projecten een zinvolle bijdrage leveren aan de brede doelstellingen van het Internationale cultuurbeleid. Het achteraf meten van de effectiviteit van projecten aan de hand van het veelvoud aan criteria en aan de eigen projectdoelstelling is moeilijker.

De HGIS-commissie tracht dit te sturen door in de aanvraag een zo meetbaar mogelijke doelstelling te verlangen. Toch kan een project waardoor 'de Nederlandse cultuur wordt gestimuleerd en in het voetlicht gezet' en waarvan de aanvrager 'een grotere belangstelling voor Nederlandse cultuur en versterkte culturele wisselwerking tussen beide landen' verwacht positief worden beoordeeld. De resultaatmeting is in zo'n geval ofwel een fluitje van een cent ofwel is ondoenlijk zonder diepgravend onderzoek.

En dan: er is een grote set criteria, maar de wijze waarop ze werden gehanteerd is nogal eens vaag of inconsistent. Ook de hoogte van toegekende bedragen komt soms willekeurig over.

Een en ander geldt ook voor de Fondsen en sectorinstellingen die onderling kunnen afwijken in hun nadere regelgeving. Er zijn wel (jaar)verslagen en de HGIS-commissie zet wel druk op voortgangsrapportages, maar evaluaties, verslagen en financiële verantwoording laten vaak lang op zich wachten en zijn soms erg algemeen. Er is te weinig kwaliteitszorg, te weinig monitoring. Het zijn vaak juist incidentele aanvragers die scherpere aanvragen en eindrapportages laten zien.

Hieronder geven wij een aantal uiteenlopende voorbeelden:

- Zo is er sprake van een zeer algemene evaluatie van het Ruslandproject door Mondriaanstichting en Fonds Amateurkunst en Podiumkunsten. Zij werden ook niet met een heldere opdracht het veld in gestuurd. De Mondriaanstichting beperkte zich tot een zeer beknopte eidevaluatie plus kopieën van de subsidiebeschikkingen aan derden. Het FAPK maakte een wat uitgebreider activiteitenverslag.
- De Kamervraag maakte voor de evaluatie van haar project gebruik van evaluatieformulieren die onder deelnemers werden verspreid. Een dergelijke aanpak lijkt tot dusverre zeldzaam in de ICB-sector.
- De viering van het honderdjarig bestaan van het Nederlands Instituut te Rome is met HGIS-C middelen mogelijk gemaakt zonder dat er sprake was van eenduidige advisering. Het feest is gevierd zonder een duidelijk beeld vooraf: waartoe? Wie en wat willen wij hiermee bereiken? Dit doet niets af aan op zichzelf genomen kennelijk geslaagde viering.
- De doelstelling van de viering van 400 jaarbetrekkingen Nederland - Australië was: 'Aandacht besteden aan de vriendschappelijke band tussen de twee landen'. Dit levert een zo ruim mandaat op dat betrokken opdrachtnemers er alleen maar in konden verdrinken.
- De doelstelling van de viering van 400 jaar betrekkingen tussen Nederland en Marokko luidde 'realisatie van een tentoonstelling beeldende kunst en podiumkunstprogramma ter ere van de viering van de 400 jarige relatie'. Hoewel al iets meer geconcretiseerd, is ook hier sprake van een wel zeer open ruimte.

- De HGIS-commissie liet niet alles over zijn kant gaan. Een project als 'Dijkdoorbraak', hierboven reeds genoemd, werd in eerste instantie niet toegewezen, juist vanwege onvoldoende gedetailleerd inzicht in begrotingsbedragen, concrete activiteiten en te bereiken effecten. In tweede instantie is het project alsnog positief be-adviseerd. De organisatoren stelden in het vooruitzicht dat resultaten konden worden gemeten aan de hand van ('straks te tellen') buitenlandse investeringen in concerten, voorstellingen, optredens, opdrachten et cetera.' Niet duidelijk werd door wie en hoe de meting zou worden uitgevoerd.
- Het project 'Nachbarschaften' kon in de terugkoppeling een exact aantal bezoekers (30.361), een catalogus en follow up in het Fries Museum, een Poolse galerie en de Biennale van Venetië tonen in het verlengde van de doelstelling: 'door middel van tentoonstellingen, performances en muziek komen tot coöperaties en intensivering van samenwerking met vooraanstaande musea in Duitsland en elders'.
- Voor het festival Oerol, tot 2001 rechtstreeks door HGIS gesubsidieerd daarna via het FAPK, was de doelstelling: 'internationale programmering borgen' met kennelijk als voldoende omschreven te bereiken resultaat: 'méér groepen krijgen de kans zich internationaal te oriënteren door de internationale uitstraling van het festival.'
- Het Sleeswijk Holstein Muziek Festival 2006 koos Nederland als partnerland. Bij het project waren 370 Nederlandse artiesten betrokken. Er is een meting van bezoekersaantallen uitgevoerd, maar er verscheen nog geen evaluatie. Ook zou de duurzaamheid worden gemeten aan de hand van een lijst van Nederlandse compositiepremières. Op basis van het dossier lijkt het een project met een specifieke doelstelling en een succesvol verloop. In potentie konden 60.000 bezoekers en een specifiek vakpubliek worden bereikt.
- Het grootschalige Chinaproject (2005) liet een gedetailleerde eigen evaluatie zien met *facts en figures* (100 programma's, 30 locaties, budget € 3 miljoen, 70.000 bezoekers, zaalbezetting 83 tot 95%), een overzicht van media-coverage (200 knipsels) en de vergelijking met een soortgelijk festival in de Verenigde Staten. Hooguit kan men zich afvragen wie de opgegeven cijfers controleert, zo daar al aanleiding toe was.

Beheer

In de beheersaspecten bij de fondsen lijkt duidelijk verbetering opgetreden. Het Stimuleringsfonds Architectuur is van de vijf instellingen het meest zorgvuldig in haar verslaglegging en verantwoording. Sommige fondsen nemen de jaarrapportage mee in hun jaarverslag waar een zelfstandiger HGIS-jaarverslag meer op zijn plaats zou zijn. Voor het overige is het onderbrengen van HGIS-gelden bij de fondsen - waar toedeling van subsidies en de handeling daarvan kerncompetenties zijn - beheersmatig gezien zonder meer verantwoord. Wij stoelen deze conclusie onder meer op bestudeerde dossiers, verslagen, reglementen en, in een specifiek geval, op inzage in het archief.

Het beheer van de subsidieketen aan ambtelijke zijde ziet er degelijk uit. Het moet buitengewoon arbeidsintensief zijn en zo wordt het ook beoordeeld door de direct betrokkenen.

De voorlichting, schriftelijk en telefonisch, is zorgvuldig en krijgt overwegend positieve feedback van de door ons geraadpleegde aanvragers (digitaal ondervroegen wij circa 20 willekeurig gekozen subsidie-aanvragers naar hun ervaringen.). Wel vragen sommige respondenten om simpeler formulieren en procedures.

Er zijn standaardprocedures voor het inwinnen van advies bij sectordeskundigen op het departement, bij de ambassades en, zonodig, van velddeskundigen. Er bestaan standaardformulieren voor de beoordeling van tussenrapportages en eindrapportages.

Ook voert de Controlling Unit van de Directie DCO van het ministerie van BuZa standaard een toets uit op de beheerscapaciteit, dat wil zeggen: onder meer op de organisatiekracht van de instelling, het financiële weerstandsvermogen, deugdelijkheid van begrotingen en kwaliteit van de verantwoording. Dit alles mondt uit in uitgebreide, standaard ingerichte beoordelingsmemoranda.

Wat ontbreekt zijn periodieke overzichten - waar de Tweede Kamer eerder wel om heeft gevraagd - van uitgezette bedragen, lopende en afgeronde projecten. Voor de door ons onderzochte periode konden wij niet beschikken over dergelijke, cumulatieve overzichten, compleet met samenvattingen per categorie en genre, maar moesten wij werken met bundels commissiebesluiten en met de onderliggende dossiers op aanvraag.

Ook een overzicht van het geheel aan gesubsidieerde activiteiten - rechtstreeks gesubsidieerd, overgedragen en 'gestuurd' - per jaar of over de betrokken periode ontbreekt. De ministeries stellen kennelijk geen jaarrapportage op. Wel zijn er de periodieke overzichten van internationale culturele activiteiten, opgesteld door SICA.

Effecten

In de eerste rapportages is sprake van een 'forse - tot voor kort moeilijk voorstelbare - impuls voor internationale profilering van vormgeving, literatuur, architectuur, muziek, nieuwe media en erfgoedbeleid'. Inmiddels, nu de HGIS-subsidies in het veld vertrouwd zijn geworden en het volume aan activiteiten wat meer is gestabiliseerd, zal er een zekere gewenning zijn ontstaan, wat niet wegneemt dat er zonder de HGIS-cultuurgelden een aanmerkelijk minder levendige culturele uitwisseling zou zijn.

Degenen uit het veld die wij hierover ondervroegen, gaven meestal te kennen dat de HGIS-middelen onontbeerlijk zijn voor hun internationaliseringsbeleid. Of zij die situatie wenselijk vinden, is een tweede. De HGIS-gelden hebben hen in ieder geval geholpen internationale activiteiten uit te bouwen. Zo zegt een respondent: 'HGIS heeft het mogelijk gemaakt om een cruciale stap te zetten in de Nederlandse modevertegenwoordiging in het buitenland vanuit een cultureel oogpunt en agenda.

De *spin off* die hieruit voortvloeit, heeft naast de culturele waarde ook een belangrijke exportbevorderende impact.' De aantallen toegekende en daardoor te realiseren aanvragen, zoals in hoofdstuk 3 opgenomen, geven een indicatie van wat er mogelijk is gemaakt. Daar komen de vele kleinere projecten, gefinancierd via de fondsen, en de bezoekersprogramma's nog bij.

De HGIS-gelden brengen dus in en vanuit Nederland veel te weeg. De gerapporteerde bezoekersaantallen en recensies, voor zover eindverslagen beschikbaar waren en konden worden ingezien, geven een zeker beeld van hetgeen in het buitenland zelf is bereikt. Maar zowel vanwege de boven genoemde gebrekkige terugkoppeling en monitoring als vanwege het feit dat sommige effecten zich op langere termijn voordoen, is het niet goed mogelijk een generiek beeld van de effectiviteit te geven. Eens te meer waar soms de kwantiteit van bezoekers, soms de kwaliteit bepalend hiervoor is.

Op grond van het bestudeerde materiaal en van de gesprekken met ervaringsdeskundigen in het veld trekken wij de conclusie dat de door HGIS mogelijk gemaakte activiteiten over het algemeen gesproken zinvol hebben bijgedragen aan de internationale presentatie en dialoog, maar dat méér structuur in het toekenningsbeleid de effectiviteit had kunnen en zal kunnen vergroten.

Samenwerking

In eerdere rapportages is vastgesteld dat de samenwerking tussen beide departementen intensief en constructief werd. Op grond van gesprekken met betrokkenen en van eigen indrukken denken wij dat deze trend zich heeft voortgezet, maar ook tot een zekere gewenning heeft geleid. Er is risico van slijtage in de gemotiveerdheid tot samenwerken waardoor de ministeries eerder terugvallen op hun eigen prioriteiten. Met andere woorden: de door ons nieuw geformuleerde missie 'synergie tussen het buitenlandbeleid en het cultuurbeleid' (zie paragraaf 3.4) kreeg in deze periode weliswaar al vorm, maar houdt niet automatisch stand. De verschillen in karakters en invalshoeken tussen beide ministeries vallen natuurlijk niet weg te poetsen. Een stevige investering in het gezamenlijke ontwerpen van een missie-, visie- en doelstellingendocument, waartoe wij de voorzet gaven, kan hierin hopelijk een constructieve bijdrage leveren. Zeker is er naast de inhoudelijke borging ook een organisatorische nodig.

In de toekomst moet er, vanuit de nieuwe uitgangspunten geredeneerd, ook belang worden gehecht aan intensievere samenwerking met andere ministeries, met name met Economische Zaken. Deze bleven in de afgelopen periode nog min of meer buiten beeld.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken steekt uiteraard vooral in op het belang van de buitenlandse politiek, het ministerie van OCW op dat van cultuur, met een sterke houding van niet-inmenging in inhoudelijke zaken van het veld. De diplomatieke posten met cultuurprioriteit werken vooral vanuit de lokale contacten en netwerken en met het oog op versteviging of tenminste behoud van hun vooruitgeschoven positie. De fondsen en sectorinstituten leggen de focus op kwaliteit, vernieuwing en diversiteit, wellicht soms ook op sectorbelang of instellingsbelang.

In gunstige omstandigheden leidt dit alles tot samenwerking en complementariteit. In minder gunstige situaties ofwel tot onenigheid ofwel tot een *middle of the road policy* waarin iedereen iedereen te vriend blijft houden.

Een cultureel attaché merkte in zijn schriftelijke reactie op 'Koers Kiezen' op: 'Een initiatief tot een grootschalig evenement, een gebundelde presentatie en dergelijke kan genomen worden door een sectorinstituut, door een fonds, door een post, dat zou in principe niets moeten uitmaken - maar de andere betrokken partijen moeten langszij komen en er een gezamenlijk project van maken. Anders loopt de initiatiefnemer het risico voor de buitenlandse partners volstrekt onbetrouwbaar te worden.'

Vernieuwing

De IOB-evaluatie meldde vooral kansen voor vernieuwende dan wel nieuwe projecten. De vernieuwing komt ook als aspect, zo niet als beoordelingscriterium, aan de orde bij de HGIS-commissie en (uiteeraard) bij de fondsen. Vernieuwing is als cultuurpolitiek adagium al enigszins een problematisch item; in relatie tot het internationaal cultureel beleid is het dat eens te meer. Nederland wordt immers ook kwalitatief gerepresenteerd door de vertolking of vertoning van oude meesters. Het is steeds een bewuste keuze of klassiek, gevestigd dan wel nieuw Nederlands werk zal worden gepresenteerd. Nu is 'vernieuwing' niet synoniem met 'nieuwe kunst' Het vernieuwende kan, zoals overigens ook de HGIS-brochure aanduidt, gevonden worden in een nieuwe aanpak, een nieuwe vorm van presenteren of het bereiken van een nieuw publiek.

Het begrip 'additioneel' ('voegt inhoudelijk iets toe') roept minder vraagtekens op, maar blijkt in de praktijk toch ook niet één op één toepasbaar.

De nadruk op incidentele projecten (hooguit drie jaar) draagt bij aan een vernieuwende aanpak, maar maakt de kans op *follow up* gering, als daar tenminste niet zwaar op wordt ingezet.

Ook de schriftelijke reacties van de posten op 'Koers Kiezen' wijzen erop dat er soms behoefte is aan méér structureel werken. De oplossing hiervoor zal men vooral moeten zoeken in de samenwerking met partijen waarvan ook op langere termijn, en dan ook zonder subsidies, activiteit kan worden verwacht.

Zo reageerde - in onze digitale enquête - ook een afgewezen aanvrager, stichting Mobile Arts, organisator van De Parade: met het eenmalig neerzetten van het festival in een buitenlandse stad kan De Parade daar niet werkelijk van de grond komen. Cinekid, regelmatig subsidie-ontvanger, wijst ook op de noodzaak van 'lange adem' projecten.

Professionals versus algemeen publiek

In de rapportage 1997 - 1999 wordt opgemerkt dat er méér activiteiten voor professionals dan voor algemeen publiek werden mogelijk gemaakt. Gezien het feit dat publieksbereik als criterium met enige striktheid wordt gehanteerd en gezien de opzet van de meeste gesubsidieerde projecten lijkt dit nu in de praktijk eerder omgekeerd het geval.

Het valt op dat bij de beoordeling geen onderscheid gemaakt wordt tussen de categorie projecten die zich 'sui generis' richten op een beperkte en specifieke doelgroep van (vooral) professionals en projecten die een breed publieksbereik beogen. Als instrument van cultureel buitenlandbeleid of van culturele internationalisering is de eerste groep niet onbelangrijk.

Kwaliteit van de aanvragen

Over de periode tot 2003 werd in de eerdere evaluatie door de ministeries vastgesteld dat de kwaliteit van de aanvragen was gestegen. Ook over de laatste jaren blijkt het aantal afgewezen aanvragen beperkt.

Het is van belang hierbij op te merken dat die kwaliteit valt te sturen en ook daadwerkelijk is gestuurd. Door betere informatie vooraf konden minder subsidie-aanvragen als niet ontvankelijk worden verklaard. (Zie ook: brief van de staatssecretaris van BuZa van 13 februari 2004). De secretarissen vanuit de beide departementen gingen hier overigens verschillend mee om. Waar Buitenlandse Zaken zich strikter beperkte tot procedurele begeleiding was er vanuit OCW méér neiging om desgewenst in te gaan op de kwaliteit van de aanvraag.

Positief beoordeelde aanvragen zijn - afgezien van de kwalitatieve inhoud van het gebodene - onder meer beoordeeld op doelstelling, projectbeschrijving, financiële en organisatorische haalbaarheid, inzichtelijkheid van de begroting, beschrijving van de doelgroep, draagvlak in Nederland en het buitenland, kwaliteit van de buitenlandse contacten en percentage eigen bijdrage.

Voor zover de positieve beoordeling van de door ons geziene aanvragen al twijfel oproep, was dit niet door de beoordeling één van de specifieke criteria op zichzelf. Het betrof dan eerder de weging van die criteria onderling of de weging van eventuele tegenstrijdige pre-adviezen. Die afweging werd niet zichtbaar gemaakt.

Wat betreft de inhoudelijke kwaliteit - dat wil zeggen het artistieke dan wel kunsthistorische gehalte van de gesubsidieerde projecten - zou een evaluatie op het terrein van de Raad voor Cultuur liggen. Veel van de aanvragers evenwel zijn professionele en erkende kunstinstellingen, op advies van de Raad voor Cultuur 'toegelaten' tot de cultuurnota. Zowel aan de Directie Kunsten als aan de posten wordt om een pre-advies gevraagd over de artistiek-professionele context (bijvoorbeeld de erkenning van een buitenlandse galerie door de beroepsomgeving). Dat geheel geeft een behoorlijke, zo niet voldoende waarborg voor de kunsthoudelijke en professionele kwaliteit voor zover die van belang is binnen de specifieke context van de HGIS-projecten (zie hieronder ook de paragraaf over 'Thorbecke').

Evenwichtige bijdragen

De HGIS- bijdragen blijken goed in evenwicht met bijdragen van andere Nederlandse en buitenlandse partners. Die conclusie werd in de eerdere evaluatie getrokken en houdt nog steeds stand. Verwonderlijk is dit natuurlijk niet, gezien de vrij strikte eis van een minimum eigen (of andermans) inzet van 60 tot 70%.

Bezwaarschriftenprocedure

Bezwaarschriftprocedures blijken in aantal zeer gering en leiden soms alsnog tot toekenning, al dan niet na herziening van de aanvraag. Tot op heden heeft er slechts één bestuursrechtelijke procedure plaats gevonden; de aanvrager heeft deze verloren. Het betreft overigens wel een procedure tot aan de Raad van State gevoerd en pas daar ten gunste van de staatssecretaris beslecht.

Momenteel functioneert er een interne bezwaarschriftencommissie bij het ministerie van BuZa. Hiermee, en op basis van interne regelgeving (HBBZ), geeft BuZa verdere invulling aan de Algemene Wet Bestuursrecht. De brochure over HGIS-subsidies meldt dat de bepalingen van de Algemene Wet Bestuursrecht en van de subsidieregeling ministerie van BuZa van toepassing zijn.

Met dit alles staat niet vast dat alle betrokkenen - aanvragers en medewerkers van beide ministeries - helder voor ogen staat hoe een bezwaarprocedure verloopt.

De HGIS-adviescommissie

De organieke samenstelling van de HGIS-adviescommissie accentueerde, door een evenredige samenstelling, de samenwerking tussen twee verantwoordelijke ministeries. Door daar ook twee secretarissen aan toe te voegen, van elk departement één, ieder met een communicatiefunctie naar het veld, deed men dat accent in zekere zin teniet.

Klachten vanuit het veld hebben wij hierover echter niet vernomen, integendeel, het verhoogde de contactkans. Slechts één respondent vond het wat verwarrend. De rolopvatting van beide secretarissen liep uiteen: van zuiver procedureel tot aanvraagbegeleidend. Aanvragers leken overigens over beide aanspreekpunten tevreden, ze werden goed geïnformeerd, zowel voorafgaand aan de aanvraag als na besluitvorming.

De HGIS-commissie had een opvallend groot verloop, voor een deel goed verklaarbaar door het roulatiesysteem bij BuZa. Voor de continuïteit en de collectieve geheugencapaciteit moet dit wel bezwaarlijk zijn geweest. Zo is het door sommigen ook ervaren. De voorzitter werd door BuZa geleverd in de persoon van de directeur DCO/Ambassadeur voor Internationale Culturele Samenwerking. De persoonlijke invulling leverde, naar de waarneming van betrokkenen, een in het culturele veld geïnteresseerde en daarmee actief communicerende voorzitter op.

Persoonlijke betrokkenheid kan een keerzijde hebben wanneer het gaat om objectieve en neutrale besluitvorming. Door de optelsom van diverse pre-adviezen, een veelvoud aan criteria, eventuele departementsbelangen, en onduidelijkheden over de grondslag voor de eindafweging kan het beeld ontstaan van een black box met diffuse ruimte voor de voorzitter dan wel voor het adviserende secretariaat. Dit eens te meer tegen de achtergrond van de genoemde veelheid en vaagheid van criteria en van de behoefte aan interdepartementale consensus, desnoods tot uiting komend in 'deals'. Het gaat hier om een beeld. Van projecten die grote vraagtekens oproepen, mogelijk gemaakt of tegengewerkt door ongewenste sturing, hebben wij geen voorbeelden gezien.

Tenslotte merken wij op dat de bewindspersonen tot dusverre steeds conform het advies van de commissie hebben besloten.

Thorbecke

De beoordeling van subsidie-aanvragen door een ambtelijke commissie is in de Nederlandse culturele wereld ongebruikelijk. Ook sommige leden van de HGIS-commissie betitelen de gang van zaken dan ook als 'eigenaardig'. De 'Thorbecke-doctrine', waarnaar ook in een van de interne beleidsstukken wordt verwezen, speelt daarbij een rol. De 'Thorbecke-doctrine' legt de overheid grote terughoudendheid op als het gaat om het maken van inhoudelijke keuzes op het terrein van kunsten en wetenschap.

Deze doctrine was - overigens pas in tweede instantie - ook een belangrijke reden tot overdracht van een deel van de HGIS-cultuurgelden aan de fondsen. Onze observatie is dat die overdracht inderdaad helpt om de overheid op afstand te houden, maar dat die afstand soms te groot is, soms te gering. Te gering indien het onvoldoende geobjectiveerde inhoudelijke uitspraken betreft, te groot als er politiek/ beleidsmatig gestuurd moet worden. Wij lichten dat hieronder toe.

Tot de procedures van de HGIS-C commissie behoort het inwinnen van adviezen van de sectordeskundigen bij het ministerie van OCW en van de culturele attachés op de ambassades.

Doorgaans zijn deze adviezen feitelijk en geobjectiveerd - zoals bijvoorbeeld blijkt bij de X-Port Music festivals of Dijkdoorbraak - maar niet altijd is duidelijk of het advies gebaseerd is op een oordeel of op feitenkennis; zie uitspraken als:

- 'Uitstekende podia met een goede reputatie, uitstraling en programmering'.
- 'Oubollig'.
- 'Nam met instemming kennis van artiesten en bands'.

Op zichzelf hoeft men - qua Thorbeckedoctrine - niet te preuts zijn om óók als ambtenaar oordelen te geven over de positie van een instelling binnen het kunstenveld, men wordt immers geacht dat veld te kennen. Zijn die oordelen te weinig geobjectiveerd, dan ontstaan er strijd met elementaire beginselen van behoorlijk bestuur en ontstaan er op grond daarvan tevens risico's bij bezwaarprocedures. Zulks bleek enigszins bij de gevoerde procedure tot aan de Raad van State inzake de subsidie-aanvraag van Codarts, waar in eerste aanleg de rechtbank althans heeft geconcludeerd dat de staatssecretaris zijn standpunt onvoldoende had onderbouwd. Overigens betrof het standpunt van de staatssecretaris in dit geval niet het artistieke, maar het Nederlandse gehalte van de productie.

Gaat het om de grote lijnen, om de visie op hetgeen een project vanuit ICB-beleid oplevert, dan past juist geen terughoudendheid maar wordt van de overheid optimale duidelijkheid gevraagd. Zo liet het Chinafestival zien dat er politieke gevoeligheden kunnen kleven aan kunstinhoudelijke projecten; vanuit buitenlandpolitiek beleid bezien bestaat het risico dat projecten schade aan de betrekkingen opleveren in plaats van goodwill te kweken.

Eens te meer pleiten wij voor een helder onderscheid tussen cultuurpolitieke en buitenlandpolitieke invalshoeken. Artistieke kwaliteit is overigens geen expliciet gesteld criterium in tegenstelling tot 'productionele kwaliteit'.

Al met al werden er soms inhoudelijke inschattingen gemaakt - zoals onder meer blijkt uit de beoordelingsformulieren en overigens ook uit de correspondentie van de posten - waarmee de contouren van 'Thorbecke' in beeld kwamen. Ook is het opvallend dat op gemeenschappelijk erfgoedterrein juist wel een beroep wordt gedaan op externe deskundigen.

Als het huidige beleid zou worden voortgezet, is een overleg met of een advies van de Raad voor Cultuur over dit onderwerp niet overbodig.

Culturele functies op ambassades

Sedert 1998 heeft de Nederlandse regering de positie van culturele posten op een aantal ambassades versterkt. De posten beschikken over een (beperkt) eigen budget voor culturele samenwerking. Voor grotere projecten behoeven zij de samenwerking met derden, al dan niet met financiering vanuit de HGIS-gelden.

Over de generieke meerwaarde van de cultuurspecialisten bij de ambassades en consulaten wordt verschillend gedacht. Uit reacties van SICA en veldorganisaties blijkt een voorkeur voor inzet van culturele posten in specifieke ontwikkelingssituaties. De kwestie valt buiten het bestek van onze evaluatie, maar uiteraard heeft de positie van de posten (en de wijze waarop daarnaar wordt gekeken) wel een relatie met het besteding van de HGIS-C-gelden.

De advisering door de posten wordt door de HGIS-commissie doorgaans wel op prijs gesteld. Bij de fondsen denkt men daar verschillend over. Voor sommigen levert het advieswerk een duidelijke meerwaarde op. Voor anderen voegt de advisering relatief weinig toe.

Vooralsnog zijn de fondsen verplicht de posten om advies te vragen, al onttrekken zij zich soms hieraan. In de eerdere evaluatie van het IOB en door de Raad voor Cultuur zijn over deze verplichting kritische opmerkingen gemaakt.

De posten zien de HGIS-middelen als een welkome aanvulling op hun eigen, beperkte budget (PCAP). Het PCAP-budget wordt dan aangesproken voor reiskosten of andere praktische kosten dan wel als 'seed money' oftewel als een spruitje om kabeljauw te vangen', zoals de post Tokio uitdrukt.

Het is ICB-belang dat het buitenland ziet dat manifestaties met Nederlands overheidsgeld worden (mee) gefinancierd. Opvallend is dan dat soms (namelijk bij rechtstreekse subsidies) de logo's van OCW en BuZa dwingend worden opgelegd, soms (namelijk bij overgedragen subsidiemiddelen) die van de fondsen. Daarmee maakt de Rijksoverheid zich lang niet altijd zichtbaar.

De posten gaven aan behoefte te hebben aan meer onderling contact om ervaringen te kunnen uitwisselen en onderlinge samenwerking te bevorderen. Dit sluit aan bij het navolgende punt.

Overdracht van subsidiemiddelen

- De vijf genoemde instellingen zijn professionele organisaties met, naast inhoudelijke kennis, veel expertise op het gebied van zorgvuldige kwaliteitsbeoordeling en het verstrekken van subsidies; auditing van deze instellingen vindt plaats door de Raad voor Cultuur. De Nota 'Verschil Maken' (zie bronnenoverzicht) geeft de fondsen bovendien een versterkte positie waarin internationalisering mee zou kunnen groeien.

Wij zijn niet in de diepte ingegaan op de kwaliteit van de beoordelingen en van de resultaten, maar durven op grond van de verstrekte informatie de stelling aan dat de overdracht van middelen aan deze instellingen zonder meer verantwoord is. Wel denken wij - generaliserend gesteld - dat de fondsen beter kunnen presteren als het gaat om de verantwoording en evaluaties.

Het maakt natuurlijk groot verschil of de internationale activiteiten plaats vinden binnen autonoom - artistiek of artistiek ondernemend - beleid van de fondsen (of van de aanvragers bij de fondsen) of juist binnen het kader van buitenlandbeleid. In dat laatste geval is afstemming op en uitgebreide rapportage aan OCW/ICB en BuZa/DCO zonder meer vanzelfsprekend. Ook voor de fondsen is het zoeken naar een evenwicht tussen onbemoeizuchtig honoreren van eigen initiatieven in het veld en een min of meer thematische regie om versnippering en gebrek aan samenhang te voorkomen.

Sturing

- Er is beoogd méér sturing te geven aan de HGIS-projecten en daarmee een proactieve instelling in de plaats te stellen van een afwachtende houding jegens initiatieven van het veld. De in gang gezette sturing was alleen al zinvol om nu tot de eerste '*lessons learned*' te kunnen komen.

Het enige werkelijke voorbeeld van een 'gestuurd' project lijkt *Thinking Forward*. De andere 'politiek gestuurde' projecten hebben weliswaar resultaat opgeleverd, maar misten initiatief, missie en visie vanuit de overheid.

Gebruik maken van intendantschap heeft, blijkens evaluatie door de fondsen en door derden, goede ervaringen opgeleverd; bij grote projecten dient deze wel te kunnen terugvallen op voldoende budget en ondersteuning.

Sectorgestuurde projecten waren inderdaad door de sector gestuurde projecten en kregen niet werkelijk een beleidsmatige sturing mee. Er is daarentegen heel goed een stelsel denkbaar waarin initiatieven van het veld nadrukkelijk worden beoordeeld op grond van een eerder vastgestelde set doelstellingen.

Ook sectorprojecten die strikt genomen niet onder de 'gestuurde' projecten vielen laten voorbeelden zien van projecten die goed in zo'n stelsel zouden passen; zo hebben Gaudeamus en Muziekgroep Nederland een heldere evaluatie opgesteld van door hen georganiseerde projecten tussen 1999 en 2004. Zij wijzen behalve op duidelijke resultaten ook op de gerealiseerde verhouding van eigen middelen-buitenlands geld van 25:75. In geld uitgedrukt betekent dit € 5 miljoen aan buitenlandse investeringen tegenover een HGIS-subsidie van € 1,5 miljoen.

De hier vermelde door de prioritaire posten gestuurde projecten - voor zover al door de posten geïnitieerd of gestuurd - lijken eerder passend bij een vanuit de cultuurnota te stimuleren internationalisering dan dat ze zich op het snijvlak bevinden van buitenlandpolitiek en internationaal cultuurbeleid; dit met uitzondering van de viering van 100 jaar Nederlands Instituut te Rome waar het accent juist op relatiebeheer lag.

Het bezoekersprogramma

Het bezoekersprogramma verdient een eigen evaluatie. Op grond van ons globale onderzoek komen wij wel tot een aantal bevindingen.

De beide ministeries houden er ten opzichte van het bezoekersprogramma een expliciet monitoring- en evaluatieprogramma op na door op vaste momenten en volgens een vast stramien om jaarrapportages van de instellingen te vragen. Dit geeft de HGIS-adviescommissie inzicht in hoe het geld is besteed en zou meer houvast kunnen bieden voor toekomstig beleid. Het is ook voor de instellingen aanleiding tot reflectie op hun bezoekersprogramma.

Zo maakt de NLPVF kenbaar dat het bezoekersprogramma voor deze instelling een 'onmisbare schakel' is in de ontwikkeling van het vertaalbeleid. De Nederlandse Museum Vereniging ontwikkelt beleid om *last minute* afzeggingen zoveel mogelijk te voorkomen. Het TIN organiseerde zowel individuele als groepsbezoeken waarbij de laatste categorie vooral is gekoppeld aan festivals. In de verslaglegging van het NAI meldt het instituut de sterk positieve response van deelnemers aan het programma.

De Mondriaanstichting kwam in de eerder genoemde meerjarenevaluatie tot de conclusie dat het programma een veel groter effect had dan gedacht: zichtbaar in onder meer toename van presentaties in het buitenland. Aandachtspunten voor de Mondriaanstichting waren:

- Kennis en ervaring van de gast meer ten goede te laten komen van de Nederlandse kunstwereld.
- De behoefte bij bezoekers aan *follow up*.
- Speciale aandacht voor ontwikkelingslanden.

De Mondriaanstichting evalueerde de samenwerking met de diplomatieke posten in het kader van de bezoekersprogramma's als betekenisvol. Van de drie genoemde aandachtspunten is vooral aan het laatste verder gewerkt.

Het bezoekersprogramma kan, zo menen wij op grond van de rapportages, een belangrijke en structurele bijdrage leveren aan de doelstellingen van het HGIS-C-programma. Ook hier doet zich de vraag voor of een deel van de activiteiten niet tot het reguliere (internationalisering) beleid van instellingen behoort en derhalve vanuit de cultuurnota moet worden gefinancierd.

De bezoekers zullen ongetwijfeld goed opgevangen worden en niet verloren lopen, maar in zekere zin gaat hun bezoek teloor doordat minder profijt van hun bezoek wordt gemaakt dan mogelijk is, niet alleen door de sector zelf, maar wellicht door de kunstwereld in breder geheel; sectorbrede communicatie en informatie is hier een aandachtspunt (en mogelijk uitbreiding van het reeds begonnen werk door SICA).

Wij denken dat de HGIS-C ook voor de podiumkunsten, film en nieuwe media tot een méér structureel bezoekersprogramma moet kunnen leiden.

Vanuit het veld wijst men er met nadruk op dat het bezoekersprogramma niet alleen moet worden gezien binnen het kader van *'public diplomacy'* (zie gelijknamige nota van het ministerie van Buitenlandse Zaken), maar zeker ook in het kader van externe kritische reflectie op de Nederlandse cultuur (zie ook *'All that Dutch'*, opgenomen in de bronnenlijst).

Enkele instellingen komen geld tekort om hun ambities rond buitenlandse bezoekersprogramma's en de behoefte daaraan vanuit het buitenland waar te kunnen maken. Met het oog op langetermijnplanning vragen sommige instellingen om de mogelijkheid van meerjarige subsidie.

Van ambtelijke zijde hecht men - wellicht vanuit dezelfde behoefte aan externe oriëntatie - belang aan het stimuleren van een 'omgekeerd bezoekersprogramma'. Men ziet het huidige programma als te weinig flexibel en men mist de samenwerking tussen ontvangende instellingen (zie onze opmerkingen hierboven over het verloren gaan van informatie). De beschikbare bedragen zijn te rigide vastgesteld; de kosten van de buitenlandse bezoeken zijn niet gelijk.

Gemeenschappelijk cultureel erfgoed

In de periode 2005 - 2006 bracht het Gemeenschappelijk Erfgoed Overleg dertien pre-adviezen uit over projecten gemeenschappelijk cultureel erfgoed. Acht daarvan werden positief beoordeeld, soms onder bepaalde voorwaarden en vijf negatief. De adviezen liepen vier criteria langs met betrekking tot wederkerigheid, acht algemene criteria en vijf vakinhoudelijke criteria. De beoordeling werd per criterium uitgebreid verantwoord. Al met al ontstaat het beeld dat subsidie in dit specifieke kader niet gemakkelijk wordt verleend. Dat weerspreekt enigszins het beeld dat in het veld lijkt te bestaan van 'hobbyisme'.

Een probleem is wel dat de erfgoedwereld overzichtelijk klein is, waardoor een gemeenschappelijk overleg als het CEO tot een *'closed shop'* zou kunnen worden of althans die indruk kan wekken. Er ontbrak tot dusverre één landelijk erfgoedinstituut dat gezaghebbend in deze zou kunnen optreden. Wél vindt overdracht van middelen plaats voor aanvragen beneden de € 150.000,— aan Mondriaanstichting en Stimuleringsfonds Architectuur. Maar over de effectiviteit daarvan is discussie gaande.

De Mondriaanstichting en het Gemeenschappelijk Erfgoed Overleg zitten qua criteria niet voldoende op één lijn.

Wederkerigheid

Wederkerigheid gaat ervan uit dat Nederlandse activiteiten in het buitenland min of meer gelijk opgaan met presentaties hier vanuit het buitenland. Die wisselwerking lijkt niet sterk te worden beleden.

Nu kan men wederkerigheid op verschillende manieren interpreteren, bijvoorbeeld op macroniveau waar al dan niet een zekere balans is tussen 'uitgaand en binnenkomend verkeer'. Voor de HGIS-commissie betekent het begrip in ieder geval dat het betrokken buitenland op een minimaal niveau meefinanciert. Politieke belangstelling uit het buitenland is mede bepalend voor positief advies. In het geval van bijvoorbeeld het project 'Eastern Neighbours' van de stichting Cultural Aid lijkt dat zelfs doorslaggevend.

Wederkerigheid kan óók gaan over een gelijkwaardige ruil: export van Nederlandse cultuur tegenover openstaan voor het buitenland. Vanuit de Vereniging van Schouwburg en Concertzaaldirecties (VSCD) en ook in het rapport d'Ancona (UIT! 2006, zie bronnenoverzicht) wordt expliciet gevraagd om méér 'import' in het kader van de internationale culturele betrekkingen. Zie ook onze opmerkingen in de paragraaf over het bezoekersprogramma.

Bezien wij het begrip 'wederkerigheid' op microniveau, dan valt op dat er naar verhouding weinig projecten zijn waarin Nederlandse en buitenlandse instellingen gezamenlijk optrekken teneinde (min of meer gelijktijdig) zowel iets in Nederland als in het buitenland te realiseren. Deze vorm van samenwerking lijkt voor de hand liggend, maar is het kennelijk niet:

- In de praktijk beperkt wederkerigheid zich dus nogal eens tot het evenredig laten meebetalen van buitenlandse financiers.
- Vanuit betrokken instellingen stelde men dat het vaak niet doenlijk is om náást het organiseren van een evenement elders tegelijkertijd iets in eigen land te organiseren.
- Sommige activiteiten lenen zich echter nadrukkelijk voor wisselwerking, zoals statelijke manifestaties in het kader van tweelandencontact.

Additionaliteit

De HGIS-subsidies zouden additioneel moeten zijn op subsidies in het kader van de cultuurnota. In de praktijk komen ze er vaak voor in de plaats. Er is natuurlijk geen simpele scheiding aan te brengen tussen hetgeen instellingen krachtens hun beleidsplan aan internationale activiteit plegen uit te voeren en incidentele activiteiten waarvoor de HGIS-gelden beschikbaar zijn. Toch: de internationale positie van veel Nederlandse instellingen, de internationalisering en globalisering maken buitenlandse activiteiten gewoner.

Veel betrokkenen gaven aan dat ze het logisch zouden vinden dat de basis voor internationale activiteit in het beleidsplan en de cultuurnotasubsidie te vinden zou moeten zijn en dat HGIS daarop voortbouwt in bijzondere projecten. Soms is een dergelijk samenspel er al wel. Zo financiert het Filmfonds haar eigen internationale activiteiten vanuit de reguliere subsidie en subsidieert het fonds aanvragen van derden voor co-producties met de HGIS-gelden. SICA merkt op dat 'instellingen de benodigde middelen vaak wel opnemen in een cultuurnota-aanvraag, maar dit zelden gehonoreerd krijgen'. Het FAPK merkt op dat in cultuurnotaverband 'de meeste meerjarig gesubsidieerde gezelschappen tot nu toe niet of nauwelijks voor hun internationale activiteiten beloond werden en worden'. Het Nationaal Popinstituut investeert vanuit CUNO-middelen in personele lasten van internationaliseringsprojecten, maar stelt vast dat die projecten zelf al jaren drijven op HGIS-gelden. Zulke projecten vergen lange adem en zouden een plek in de cultuurnota moeten hebben, aldus NPI.

3.3 Lessons learned: de blik naar de toekomst

In deze paragraaf wenden wij de blik naar de toekomst. Wat levert de terugblik op de evaluatie van de periode 1997 - 2000 en ons aanvullende onderzoek naar andere relevante aspecten op aan bevindingen?

Alles overziend denken wij dat Nederland zich met behulp van de HGIS-gelden op heel veel plaatsen, op veel terreinen, op zeer uiteenlopende manieren in het buitenland heeft laten zien. Gesubsidieerde organisaties zien de HGIS-gelden als onmisbaar voor hun buitenlandse activiteit. Maar in ons beeld zit ook versnippering en toevalligheid. Er is daardoor onnodig risico op competentiestrijd en mislukking. En - mede gehoord de reacties uit het veld - wellicht had het met dezelfde moeite en met hetzelfde geld nóg beter gekund, met méér duurzaamheid in de betekenis van follow-up en continuïteit van betrekkingen.

Samenvattend valt op dat, in lijn met de eerdere bevindingen, de HGIS-subsidies groot effect zijn blijven hebben op het actief naar buiten treden van het Nederlandse cultuurveld. Maar ook dat belangrijke aanbevelingen met betrekking tot scherpere doelstellingen en monitoring nog niet zijn opgevolgd. De werkdruk rond de vele activiteiten die zich voordeden en een zeker ongemak in departementaal samenwerken zijn mogelijk hiervan de oorzaken.

Wij komen tot de volgende vijftien hoofdbevindingen, ofwel *lessons learned*, die wij elk motiveren aan de hand van een aantal deelbevindingen. Een enkele keer voegen wij er associatief beleidsaanbevelingen aan toe, die in de loop van het evaluatieproces opkwamen.

1. HGIS-C-gelden kunnen positief blijven bijdragen aan ICB-beleid: méér internationale activiteit en uitstraling, méér synergie tussen ministeries, méér mogelijkheden voor pro-actief beleid.

- De vorige evaluatie bracht een positieve uitkomst met betrekking tot internationale activiteit en uitstraling en samenwerking tussen de ministeries. Wij hebben geen aanwijzingen dat die conclusies inmiddels niet meer valide zijn.
- Een indrukwekkend groot aantal activiteiten is met de HGIS-gelden mogelijk gemaakt; de optelsom van rechtstreeks gesubsidieerde projecten, projecten van en via de fondsen en sectorinstellingen en de bezoekersprogramma's levert een groot en gevarieerd pakket op. De vraag naar subsidies is bovendien veelal groter dan het financiële aanbod.
- Het HGIS-C budget is tevens te gebruiken als een goed instrument voor synergie tussen beide meest betrokken ministeries, hoewel verschillende invalshoeken en verschillen in bedrijfscultuur aanwezig blijven.
- Andere ministeries waren nog niet erg zichtbaar; een grotere samenwerking met in het bijzonder EZ en VROM zal in het nieuwe KK-werkplan gestimuleerd moeten worden.

2. Effectief ICB-beleid moet stoelen op heldere doelstellingen en criteria en op gestructureerde monitoring. (Dat was tot dusverre slechts beperkt het geval.)

- Het viel op dat zowel op globaal beleidsniveau als in het geval van de meeste projecten onvoldoende duidelijke doelstellingen waren beschreven vatbaar voor een degelijke evaluatie.
- Voor de implementatie van KK is het van groot belang dat alsnog wordt ingezet op aanscherping van doelstellingen en criteria.
- Daartoe zal er allereerst veel duidelijker onderscheid moeten komen tussen een (meer uitgebreide) internationale component in het cultuurbeleid en in de cultuurnota en de cultuur als component van buitenlandbeleid.
- Een goed systeem van evaluaties en monitoring is alleen mogelijk als aan het voorgaande wordt voldaan.

Een actieve rol van de secretaris(sen) van de HGIS-commissie kan verder invloed hebben op de kwaliteit van de aanvragen en op het passend zijn binnen de criteria.

3. De HGIS-commissie (of toekomstige Stuurgroep) vraagt een goede organisatorische inbedding met één secretariaat.

- Voor verantwoorde toedeling én monitoring én sturing is een duurzame eenduidige vorm van samenwerking nodig, goed verankerd binnen en tussen de twee departementen. De ambtelijke verantwoordelijkheid dient duidelijk bij één iemand belegd te worden die het vertrouwen heeft van beide organisaties (zie voor een uitwerking hiervan hoofdstuk 4).
- Een actieve rol van de secretaris(sen) van de HGIS-commissie kan verder invloed hebben op de kwaliteit van de aanvragen en op het passend zijn binnen de criteria.
- Hierbij ware een duidelijker onderscheid te maken tussen de zuivere secretarisrol en een eventuele 'consulentfunctie'. Aan dat laatste lijkt overigens wel behoefte te bestaan. Het consulentschap kan ook worden uitbesteed aan SICA.

4. Containerbegrippen als 'Nederland Vrijhaven' of 'Nederlands Cultureel Profiel' zijn alleen bruikbaar als ze méér concrete invulling krijgen.

- Nederland Vrijhaven verwerd in de vorige geëvalueerde periode min of meer tot festivalbeleid. In de periode daarna leek er méér ruimte ook voor andere evenementen. Niettemin betreft het een begrip dat een scherpere definitie vraagt.
- Betrokkenen zijn het er wél over eens dat 'Nederland Vrijhaven' moet worden begrepen als een geheel van in Nederland te organiseren activiteiten die een internationale oriëntatie van Nederlandse kunstleven en het Nederlandse publiek moeten versterken en de uitstraling van Nederland over de grens verbeteren.

5. Additionaliteit krijgt pas gestalte als cultuurbeleid en buitenlandbeleid elkaar echt aanvullen.

- Een aantal internationale evenementen past in het cultuurnotakader en zou alleen in bijzondere gevallen een aanvullende HGIS-subsidie moeten krijgen; het gaat dan vooral om structurele evenementen - zoals festivals - die per definitie een internationaal karakter dragen.
- Maar ook vele reguliere instellingen zouden met hun cultuurnotasubsidie de basis voor hun internationalisering moeten kunnen afdekken.

6. Wederkerigheid, een verwaarloosde invalshoek binnen het HGIS-C-beleid, verdient - praktisch en strategisch - méér aandacht.

- Er is behoefte aan en er zijn mogelijkheden tot méér wederkerigheid. In strategische zin: niet alleen zenden, maar ook ontvangen. In praktische zin: vaker met de buitenlandse partner gelijk op werken: dáár en hier.

7. Het HGIS-beleid vraagt om méér focus.

- Het aantal prioriteitslanden nam toe van 30 tot ruim 40 en was daarmee te groot om werkelijk een focus te kunnen leggen, temeer daar zonodig bij uitzondering van de lijst kon worden afgeweken.
- Deze constatering ondersteunt de gedachte in 'Koers Kiezen' om het stelsel van prioriteitslanden te verlaten.
- Koers Kiezen stelt: 'niet de status van prioriteitsland, maar de combinatie van vraag uit het buitenland, artistieke kwaliteit van initiatieven en buitenland-politieke context moeten van doorslaggevend belang zijn bij de toekenning van projecten'.
- Deze formulering biedt nog niet al te veel garantie dat het gaat lukken om een scherpe (meerjarige) focus te kiezen vanuit inhoudelijke of politieke thema's. Zonder die focus is een stelsel zonder priolanden riskant: dan zijn alle landen prioritair of geen land is het.
- Met name SICA geeft in zijn reactie op 'Koers Kiezen' enkele concrete aanscherpingen voor komende jaren; zo'n aanpak kan helpen om daadwerkelijk tot programmatische keuzes te komen.

8. 'Thorbecke' bemoeit zich ook met internationaal cultuurbeleid.

- Er is niets tegen een overheid die duidelijk maakt binnen welke politiek inhoudelijke kaders opdrachten worden uitgezet voor buitenlandpresentaties.
- Waar het initiatief van de culturele instellingen zelf uitgaat past meer een voorwaardenscheppend beleid, binnen gegeven beleidskaders.
- Voor zover ambtenaren projectplannen toetsen, is objectiveerbaarheid geboden.
- In dat geval is de expertise van de Raad voor Cultuur aan te spreken.

9. Sturing zoals in 'Koers Kiezen' gesuggereerd is in de praktijk goed mogelijk, met name door opdrachtverlening en intendance.

- Wij stelden vast dat de mogelijkheden voor sturing van internationale projecten door de regering zeker aanwezig zijn, maar dat dit tot dusverre nog weinig concreet gebeurd is.
- Om enerzijds zich onafhankelijker te maken van de uitvoeringsorganisaties en anderzijds tot een scherpere omschrijving van de doelstellingen te komen kunnen de ministeries overgaan tot offertetrajecten waarin méér partijen kunnen 'pitchen'.
- Door jaarlijks een voortschrijdend meerjarenplan als onderlegger te nemen, waarin te prioriteren thema's, geografische gebieden, disciplines en doelstellingen zijn opgenomen, kan er voor het gehele HGIS-C-beleid een kader zijn voor overleg, afstemming en sturing.

10. Voor de culturele posten kan HGIS een stimulans blijven betekenen.

- In tenminste twee opzichten kunnen de HGIS-cultuurmiddelen een stimulans betekenen voor de culturele posten op de ambassades of consulaten. Enerzijds doordat het eigen beperkte budget (PCAP) kan worden gematcht en vermeerderd met de HGIS-gelden. Anderzijds doordat de posten, alleen al door hun advisering, hun positie met raad en daad extra kunnen waarmaken
- Van de kant van de posten kwamen de suggesties om bij grote gestuurde projecten een ruimer tijdschema te hanteren en méér inzet te plegen op de public relations en promotie..
- Overigens: voor de posten zou het naar eigen zeggen een verbetering betekenen als hun PCAP-budgetten meerjarig konden zijn en flexibeler konden worden aangewend.

11. Wenselijk: méér aandacht voor/regie op de samenwerking tussen posten, ministeries en sectorfondsen; maar verschillen in invalshoeken hoeven niet weg gemasseerd.

- Over het algemeen gesproken is er goed contact tussen de ministeries, de posten, de HGIS-C-commissie en de fondsen. Soms schuurt het, meestal als gevolg van verschillende posities, invalshoeken en verantwoordelijkheden; het lijkt verstandig daar vooral open over te spreken en met enig geduld en begrip te zoeken naar wat het zwaarst moet wegen.
- De kwestie van gebrek aan eenduidigheid in doelstellingen en criteria speelt door in de contacten en contracten; de opdrachtgeving kan aan helderheid winnen.
- De communicatie tussen actoren lijkt nu overwegend schriftelijk en gebaseerd op de aanvraagprocedures; periodiek overleg tussen de belangrijkste ICB-stakeholders kan helpen om tot betere afstemming en monitoring te komen.
- Ook een centrale en goed toegankelijke documentatie (mits actueel!) kan de stakeholders helpen de onderlinge communicatie en informatie te versterken; hier is een rol voor SICA weggelegd.

12. Er valt méér te leren door terugkoppeling.

De HGIS-C-commissie heeft standaardprocedures en standaardformulieren voor beoordeling van projecten, inclusief de beoordeling van tussenrapportages en eindrapportages. Er wordt actief gerappelleerd als die rapportages uitblijven. In specifieke gevallen verstrekken de ministeries opdrachten tot externe evaluaties. De fondsen en sectorinstituten dragen zorg voor financiële en inhoudelijke verslaglegging, soms ondergebracht in hun algemene jaarverslagen. Men kan een slag verder komen door de eindverslagen een méér evaluatief - dus méér nabeschouwend dan opsommend - karakter te geven, jaarlijks tot een totaalverslag van ICB-inzet te komen en de terugkoppeling te benutten om actief te leren van opgedane ervaringen.

Andere bevindingen in dit vlak zijn:

- Van de veldinstellingen mag behalve een meer evaluatieve verantwoording een snellere verslaglegging worden verwacht; hoe langer het duurt, hoe minder kans op actief leren van de ervaringen.
- Er moet méér dan tot nu gebeurt - om niet te zeggen: er moet standaard - gebruik worden gemaakt van instrumenten van kwaliteitszorg, zoals deelnemersenquêtes; een en ander op eenvoudige wijze toe te passen.
- In dit verband is de suggestie van het Stimuleringsfonds Architectuur interessant om jaarlijks een presentatiedag te organiseren waar betrokken partijen de opgedane ervaringen kunnen uitwisselen.
- Van de ambtelijke HGIS-werkgroep mag standaard een jaarverslag worden verwacht met *facts* en *figures*, zodat niet eens per zoveel jaar voor een externe evaluatie die feitelijke gegevens alsnog moeten worden verzameld.
- Ook de posten hebben behoefte aan meetinstrumentarium om te kunnen weten wat de effecten zijn van de inspanningen.

13. Voor gemeenschappelijk cultureel erfgoed lijkt een specifieke benadering zinvoller.

Voor reguliere erfgoed aanvragen is er geen reden om een andere benadering te kiezen dan voor de kunsten. Het gemeenschappelijk cultureel erfgoed daarentegen brengt een aantal kenmerken met zich mee, zoals in het voorgaande uiteengezet. De huidige overdracht van subsidiemiddelen aan de Mondriaanstichting roept kennelijk vragen op.

Ter toelichting: Het gemeenschappelijk cultureel erfgoed neemt ook daarom een bijzondere positie in omdat de samenwerking met buitenlandse overheden zwaarder telt en omdat het aantal Nederlandse initiatiefnemers dat grote projecten kan initiëren en kan trekken, per definitie beperkt is.

Dit alles pleit zowel voor een méér sturende aanpak door de Nederlandse overheid als voor een méér specifieke benadering van het onderwerp. De vraag is of de reguliere HGIS-C-gelden hiervoor wel het meest geschikte instrument vormen.

Denkbaar is dat alleen de reguliere erfgoed aanvragen binnen de HGIS worden gesubsidieerd. De overheid kan dan een afzonderlijke (financiering en) subsidiëring voor het gemeenschappelijk erfgoed opzetten. Zij kan daartoe heel gericht instellingen die in een plaats krijgen in het GCE-werkprogramma opdrachten verlenen.

Een alternatieve optie is het Gemeenschappelijk Erfgoed Overleg als intermediair aan te wijzen, dat in dat geval voldoende moet worden toegerust voor die taak.

14. Van overdracht van subsidiemiddelen naar opdracht.

- Wij beoordelen de praktijk van de overdracht van subsidiemiddelen voldoende positief om de uitbreiding hiervan te kunnen onderbouwen.
- Dat enkele van deze instellingen zowel subsidieverstrekker als organisator/-subsidieontvanger zijn, heeft een meerwaarde - namelijk overzicht en samenhang - maar ook een zeker risico. De instellingen moeten in dat opzicht duidelijk gescheiden compartimenten laten zien en extra kritisch zijn op de verantwoording van hun 'eigen' projecten.
- Voor een deel van de overgedragen HGIS-gelden geldt dat niet zozeer sprake is van subsidieverlening dan wel van een opdrachtovereenkomst tot subsidieverstrekking aan derden. Die opdracht moet, zowel zakelijk als inhoudelijk, duidelijker geformuleerd worden in de vorm van een prestatieovereenkomst.
- Zie overigens ook de opmerkingen die wij maakten naar aanleiding van de 'gestuurde' projecten.

15. Bezoekers moeten niet verloren lopen.

Het bezoekersprogramma verdient een eigen evaluatie. Op grond van ons globale onderzoek komen wij tot deze bevindingen:

- Het bezoekersprogramma kan een belangrijke en structurele bijdrage leveren aan de doelstellingen van het HGIS-C-programma.
- Bekeken moet worden of HGIS-C ook voor de podiumkunsten, film en nieuwe media tot een structureel bezoekersprogramma kan leiden.
- De bezoekers zullen ongetwijfeld goed opgevangen worden en niet verloren lopen, maar in zekere zin gaat hun bezoek teloor doordat minder profijt van hun bezoek wordt gemaakt dan mogelijk is, niet alleen door de sector zelf, maar wellicht door de kunstwereld in breder geheel; meer communicatie en informatie is geboden.
- De SICA kan een sterkere coördinerende en wellicht subsidieverdelende rol spelen.
- De instellingen hebben behoefte aan flexibeler, meerjarige (en grotere) budgetten.

3.4 Relatie tussen *lessons learned* en 'Koers Kiezen'

De *lessons learned* bevatten een richting voor de toekomst van het HGIS-cultuurprogramma. De relevante vraag is vervolgens hoe zich deze richting verhoudt tot die uit de brief 'Koers Kiezen', die immer inmiddels kan bogen op brede steun in de Tweede Kamer.

'Koers Kiezen'

Koers kiezen bevat, samengevat, de volgende uitgangspunten voor toekomstig internationaal cultuurbeleid en daarbinnen het HGIS-cultuurprogramma:

1. De verantwoordelijkheid voor het zogenoemde 'praktisch' beleid en voor artistiek-inhoudelijke keuzes komt nadrukkelijker bij de organisaties in de cultuursector te liggen.
2. Er komt een nauwere band van het internationaal cultuurbeleid met politieke en maatschappelijke doelen en met economische activiteiten; voor dit strategisch beleid is strakkere regie nodig en ligt de coördinatie bij de overheid.
3. De overheid kiest voor meerjarige programma's binnen drie categorieën:
 - Verbinding tussen nationaal en internationaal cultuurbeleid.
 - Buitenlandpolitieke prioriteiten.
 - Sectorspecifieke investeringen.
4. De overheid zal daarbij deze werkwijze hanteren:
 - De overheid stelt beleidskaders op met doelstellingen.
 - De doelen worden gerealiseerd door initiatief van de overheid dan wel door het aanmoedigen van initiatieven van het veld.
 - Uitvoering zoveel mogelijk op afstand door middel van een intendantschap of een consortium van partijen uit de cultuursector.
 - De programmaopzet wordt kritisch getoetst aan het beeld dat het buitenland van Nederland heeft.
5. In de verbinding tussen nationaal en internationaal cultuurbeleid staan voorlopig 'cultuur en economie' en 'culturele diversiteit' centraal.
6. In plaats van prioriteitslanden hanteert de overheid flexibiliteit in de combinatie van disciplines en landen.
7. Van de versterkte posten wordt daarbij optimaal gebruik gemaakt.
8. Europese waarden staan centraal in een follow up van Thinking Forward.
9. De overheid zet in op tijdelijke impulsen voor sectoren die in Nederland opvallend sterk zijn en op een permanente impuls voor cultureel erfgoed.
10. SICA als coördinatieorgaan voor ICB en een stelsel van regelmatige monitoring zijn belangrijke instrumenten voor het ICB-beleid.

'Koers Kiezen' is geschreven in de vorm van een brief aan de Tweede Kamer en niet als een beleids- en uitvoeringsplan, in de vorm van wat in het bedrijfsleven zou luiden: een ondernemingsplan.

'Koers Kiezen' geëvalueerd

Twee belangrijke conclusies uit de evaluatie 1997 - 2000 luiden:

- Hoofddoelstellingen van beleid zijn onvoldoende in operationele termen vertaald.
- Weinig resultaatgerichtheid in de uitvoering en weinig monitoring.

Wij signaleren dat ook 'Koers Kiezen' op deze punten sterk voor verbetering vatbaar is. Wij hebben op basis daarvan, in nauwe afstemming met de werkgroep die ons begeleidde in ons onderzoek, 'Koers Kiezen' geanalyseerd op de mate waarin die voldoet aan normen van sturing en beheersing, die redelijkerwijs mogen worden gesteld aan het beleid van de overheid.

Wij hebben daarbij 'Koers Kiezen' in gezamenlijkheid zoveel mogelijk 'herordend' op basis van de uitgangspunten van een 'ondernemingsplan'. Wij hebben dat gedaan met het oog op het bereiken van zo groot mogelijke verdere verbetering van het internationale cultuurbeleid en de uitvoering daarvan, op basis van zowel onze evaluatie als onze kennis en ervaring met vraagstukken van sturing en beheersing.

Zoals in de Inleiding aangeven, bevat dit rapport niet de resultaten van deze activiteit. Die worden immers verwerkt door de ambtelijke werkgroep die zich bezighoudt met de implementatie van Koers kiezen. Op deze plaats benoemen wij wel de volgende conclusies:

1. 'Koers Kiezen' bevat reeds veel elementen die noodzakelijk zijn voor een doeltreffende, doelmatige en rechtmatige sturing en beheersing van het internationale cultuurbeleid.
2. Die elementen van sturing en beheersing behoeven een heldere explicitering teneinde ook als zodanig te kunnen werken.
3. Explicitering van die elementen leidt tevens tot zicht op de '*missing links*' die zouden moeten worden ingevuld om te komen tot een werkelijk krachtige sturing en beheersing van het internationale cultuurbeleid.
4. Het gaat bij die '*missing links*' onder meer om:
 - Het toevoegen en aanscherpen van inhoudelijke doelstellingen op het hoogste niveau tot en met het niveau van de uitvoerders van afzonderlijke projecten.
 - Het zodanig toedelen van verantwoordelijkheden en bevoegdheden dat alle betrokkenen een rol kunnen spelen die optimaal past bij de toegevoegde waarde die zij kunnen leveren in de beleids- en uitvoeringsprocessen.
 - Het toetsbaar en tijdgebonden maken van doelstellingen, resultaten en acties.
 - Het afstemmen van procedures en acties op gewenste resultaten.

Wat betreft de sturing op inhoudelijke doelstellingen merken wij nog het volgende op.

'Koers Kiezen' zet in op enkele thema's. In '*All that Dutch*', publicatie van een aantal Nederlandse instellingen, worden eveneens thema's aangedragen: 'cultureel profiel', 'cultuur en politiek', 'cultuur en economie' en 'internationale reflectie'. De verschillende thema's kregen impliciet al wel kansen, maar nog te weinig expliciet. Er zijn de nodige voorbeelden van activiteiten die op een of andere wijze verbonden waren of zijn bij genoemde thema's. Illustraties op het gebied van 'economie en cultuur' bieden het Nederlands Architectuur Instituut en de Mondriaanstichting:

- Het Nederlands Architectuur Instituut stimuleert de promotie van Nederlandse architectuur in het buitenland die effectief tot nieuwe werkgelegenheid leidt. Het NAI wil actief naar samenwerkingspartners zoeken, juist in gebieden die een economisch sterke ontwikkeling doormaken. Ook ziet het NAI goede mogelijkheden in samenwerking tussen instellingen in de grensgebieden.

- In de praktijk draagt de Mondriaanstichting op verschillende manieren bij aan het thema 'cultuur en economie', onder meer door ondersteuning van standpresentaties op belangrijke kunstbeurzen, het verstrekken van renteloze leningen aan (buitenlandse) musea en de promotie van 'Dutch design'. Ook stimuleert de Mondriaanstichting de presentatie van Nederlandse media-kunstenaars op beurzen en festivals waar bedrijfsleven, kunst en universiteiten rond innovatie worden verenigd.

Ook de andere van de genoemde thema's komen al wel aan bod, evenals het in 'Koers Kiezen' aangereikte thema van de culturele diversiteit. Voor een méér expliciete sturing zal er echter programmatische regie nodig zijn.

Integratie

Wij gebruiken de resultaten van deze analyse van 'Koers Kiezen' samen met die van het evaluatiedeel van ons onderzoek, om te komen tot geïntegreerde aanbevelingen voor de verdere implementatie van het internationale cultuurbeleid.

Hoofdstuk 4

Aanbevelingen

Wij komen op basis van het voorgaande tot de volgende aanbevelingen voor het internationale cultuurbeleid en daarbinnen het HGIS-cultuurprogramma. Vervolgens lichten wij aanbeveling 1 nader toe.

4.1 De aanbevelingen

1. Versterk de samenwerking tussen de departementen van Buitenlandse Zaken en van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen. Zorg voor een vorm die garant staat voor duurzaam eenduidige sturing vanuit het Rijk.
2. Zet in op een goed doordacht, evenwichtig, geheel van missie, visie en strategie (doelstellingen en acties over vier jaren). Maak doelstellingen toetsbaar en tijdgebonden.

Wij stellen voor daarbij de resultaten van het implementatiedeel van ons onderzoek als uitgangspunt te nemen¹⁰. Scherp die aan, vul die aan. Zorg dat alle betrokkenen dit stelsel op hun niveau uitwerken tot op het niveau van afzonderlijke projecten, festivals en bezoekersprogramma's.

Tracht, zowel voor wat betreft de geografische gebieden, als de inhoudelijke thema's en de cultuurdisciplines tot werkelijke focus te komen. Breng de keuzes voor prioritaire thema's, gebieden en sectoren onder in een jaarlijks te bespreken voortschrijdend meerjarenplan.

Als voorbeelden van inhoudelijke verbeteringen noemen wij:

- Kies naast 'cultuur en economie' en 'culturele diversiteit' ook andere in *All that Dutch* aangedragen thema's als belangrijke expliciete ambities voor het meerjarenplan: 'Nederlands cultureel profiel', 'cultuur en politiek' en 'internationale reflectie'. Het belang hiervan is in *All that Dutch* toegelicht.
- Begrippen als 'Nederlands cultureel profiel' of 'Nederland Vrijhaven' zijn alleen bruikbaar indien ze toetsbaar worden geformuleerd. Ze bieden dan des te meer kans op internationale dialoog binnen en buiten Nederland.
- Werk 'wederkerigheid' verder uit als ambitie in de internationale culturele betrekkingen.
- Wees terughoudend met het moeilijk te definiëren begrip 'vernieuwing' en handhaaf (in de meeste gevallen) het criterium 'kans op structureel vervolg' bij de beoordeling van incidentele projecten (projecten met vaste partners lijken hiervoor kansrijker dan met 'wisselende contacten').

Houd aandacht voor bovensectorale projecten en voor cultuur in het bijzonder de nieuwe media en multimedia (het stimuleren hiervan kan een taak zijn voor SICA of de ambtelijke stuurgroep dan wel een van de sectorinstellingen).

3. Kies eerst vanuit de cultuurnota voor versterking van de internationale component van cultuurbeleid. Als deze voldoende is behartigd komt de invalshoek van buitenlandpolitiek óók vanuit de cultuursector gezien beter op zichzelf te staan.
4. Handhaaf de HGIS-cultuurmiddelen als effectief instrument voor internationaal cultuurbeleid.

¹⁰ Deze resultaten van workshops met de begeleidingsgroep zijn in overleg met de opdrachtgever niet aan het evaluatierapport toegevoegd, maar komen aan de orde in het vervolg van het implementatietraject.

5. Stel, nu het stelsel van prioriteitslanden (terecht) is losgelaten, daar wel iets voor in de plaats, in de vorm van markant beleid.
6. Zorg dat doelstellingen en acties kunnen worden gemonitord op resultaat en voortgang. Zorg ervoor dat alle actoren periodiek (cyclisch) leren en bijsturen, als resultaat van 1 en 2. Heb daarbij ook aandacht voor duurzame effecten van de HGIS-gesubsideerde projecten.

Zie dit als een groeiproces. Kies liever voor enkele eenvoudige maatstaven/indicatoren per doelstelling en actie dan voor complexe. Maak transparant wat nog niet goed genoeg is en maak de maatstaven in een later stadium evenwichtiger, op basis van ervaringen.
7. Hieronder volgt een aantal specifieke aanbevelingen met betrekking tot opdrachtprocessen en communicatie: geef departementen, fondsen, instellingen, posten, kunstproducenten en anderen die een rol wordt toebedacht, verantwoordelijkheden en bevoegdheden die aansluiten op hun kerncompetenties. Benoem die competenties en leg de grenzen van hun verantwoordelijkheden en bevoegdheden (hun 'speelveld') helder vast. Verhelder de verwachtingen die de regering heeft (of juist niet heeft) van de fondsen, instellingen en culturele afdelingen op ambassades en consulaten. Zorg dat de heldere toedeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden niet stopt bij deze 'spelers'. Iedere 'speler' zal ook weer op deze zelfde wijze moeten omgaan met de betrokkenen waarmee hij van doen heeft als hij zijn doelstellingen tracht te bereiken.

Er is aanleiding om in dit geheel vooral de rol van SICA goed neer te zetten en de verwachtingen daaromtrent helder te maken.

Een specifieke rol kan voor SICA zijn weggelegd bij het bezoekersprogramma. Met één werkconferentie tussen ministeries, SICA en instellingen kunnen de bestaande verlangens en opties in kaart worden gebracht en in oplossingen vertaald.

Zet in op méér communicatie en informatie tussen alle bij ICB-beleid betrokken partijen, mede aan de hand van de evaluaties en een overall ICB-jaarverslag, Voorzie wél alle partijen van 'gerichte' informatie, dus informatie die een duidelijke functie vervult voor ieders rol in het gehele stelsel van sturen en beheersen. Let daarbij ook op de rol die het publiek vervult.

Zet voor grotere projecten een offertetraject op. De tenderaanpak dwingt de overheid tot het schrijven van een heldere opdracht en verleidt het veld tot competitie. Betrek waar nodig inhoudelijk deskundigen bij de plannen, op gelijke wijze voor cultureel erfgoed en voor de kunsten. Voorzie ook de 'blokallocaties' aan instituten van een opdracht in 'SMART'-termen.

Het intendantschap zowel als samenwerkingsverbanden van instellingen zijn binnen dat kader bruikbare instrumenten (let op voldoende budget, tijd en menskracht).
8. Geef als overheid duidelijke politieke beleidskaders aan, zeker ook bij opdrachten aan de sectororganisaties. Juist het aanscherpen van de verantwoordelijkheid van de overheid voor het politieke kader van internationale cultuurprojecten geeft aan de instellingen helderheid over waar hun beslisvrijheid (Thorbecke!) begint.
9. Geef elke 'speler' niet alleen een helder 'speelveld', maar geef uitdrukkelijk ook 'speelruimte'. Durf soms te experimenteren en risico's te nemen en gun dat ook andere 'spelers'. Bevorder wel dat iedereen leert van ervaringen. Leg de nadruk op leren en bijsturen.

Zorg dat elke betrokkene zijn daden en resultaten kan verantwoorden, maar stoel de werkprocessen niet alleen op het verantwoorden maar vooral op het leren.

4.2 Toelichting op aanbeveling 1

Wij zien de samenwerking tussen de ministeries van BuZa en OCW op het gebied van internationaal cultuurbeleid en het HGIS-cultuurprogramma, zoals ingezet, als succesvol. Wij zien nauwe samenwerking tussen beide departementen tevens als noodzaak voor een toekomstige synergie tussen het buitenlandbeleid en het cultuurbeleid en daarmee voor het internationaal cultuurbeleid.

Dat laat overigens onverlet dat het wenselijk is dat beide hierin ook samenwerken met andere ministeries, zoals dat van Economische Zaken. Dat doet niet af aan de kern van het beleid. Evenzo doet onze aanbeveling om een scherper onderscheid te maken tussen de *'culture driven values'* en de buitenlandpolitieke motieven daaraan niet af.

Tegelijkertijd zien wij het gevaar dat de samenwerking tussen BuZa en OCW niet alleen cruciale meerwaarde biedt, maar ook zelf energie kost. Samenwerken is zowel in theorie als in de praktijk een activiteit die niet vanzelf gaat. Het is de kunst die zo te organiseren dat hij weinig energie kost en doeltreffend werkt. Samenvoegen is immers geen oplossing: dat zou de synergie die wij hiervoor bedoelden onmogelijk maken.

Samenwerken vergt overigens niet altijd een activiteit. Soms vergt het uitdrukkelijk ook: ruimte geven.

Doeltreffende samenwerking vergt een duurzame eenduidigheid in de missie, visie en strategie van het internationaal cultuurbeleid en een werkwijze die daaraan recht kan doen. Dat is de randvoorwaarde voor een doeltreffende samenwerking tussen beide departementen en de culturele functie van de ambassadeposten, almede met de fondsen en instellingen die betrokken worden bij het beleid en de uitvoering.

Hoe moet die samenwerking tussen BuZa en OCW op het terrein van internationaal cultuurbeleid worden verankerd en vormgegeven? Wij reiken de volgende suggesties aan:

- Veranker die op het politieke en hoogste ambtelijke niveau.
- Kies daartoe voor een schriftelijke vastlegging, in de vorm van een statuut, dat geldt voor onbepaalde tijd en dus in beginsel niet afhankelijk is van de bemensing van de politieke en ambtelijke functies.
- Hou de eerstverantwoordelijkheid en de administratieve basisvoorzieningen bij BuZa, maar kies overigens voor evenwicht in het geheel.
- Kies voor een stuurgroep die (actief) verantwoordelijkheid neemt op het niveau van directeur of directeur-generaal.
- Kies daarbij een voorzitter die in zijn reguliere functie geen formele binding heeft met beide departementen en het vertrouwen heeft van de beide organisaties, of kies voor een periodiek wisselend voorzitterschap (het EU-model).
- Laat de voorzitter zich periodiek verantwoorden aan de politieke en ambtelijke leiding van beide departementen over de krachtbaarheid, doeltreffendheid en doelmatigheid van de beleidsontwikkeling en de beleidsuitvoering.

Voor zover de toekomstige ambtelijke organisatie (stuurgroep, taskforce) raakt aan kunstinhoudelijke aspecten hebben wij overleg met de Raad voor Cultuur aanbevolen. Het is ook mogelijk enkele onafhankelijke inhoudelijk deskundigen aan de organisatie toe te voegen.

Voor het gemeenschappelijk cultureel erfgoed ligt een afzonderlijke aanpak in de rede, hetzij door volledige overdracht van middelen, hetzij door de middelen bij het Gemeenschappelijk Erfgoed Overleg onder te brengen en het daartoe voldoende te equiperen.

Door SICA - die zich momenteel opstelt als uitvoeringsorgaan voor bovensectorale activiteiten - beter te positioneren en van opdrachten te voorzien en door in samenwerking met SICA regelmatig veldoverleg te organiseren gaan ook de samenwerking en communicatie met de fondsen en instellingen erop vooruit. De regie die de ministeries willen voeren, krijgt dan ook méér kans.

Bijlage 1

Gemeenschappelijk cultureel erfgoed

In hoofdstuk 2, paragraaf 2.3, is een korte beschrijving opgenomen van het onderwerp Gemeenschappelijke cultureel erfgoed. Hieronder geven wij daarover nadere informatie.

In de afgelopen tien jaar is de politieke aandacht voor gemeenschappelijk cultureel erfgoed toegenomen. Aan de basis hiervan ligt een brief van de meest betrokken bewindslieden uit 1997 waarin een inventarisatie van het gemeenschappelijk cultureel erfgoed. Deze inventarisatie, getiteld 'verstrooid verleden', beperkte zich tot een opsomming van gebouwde monumenten, scheepswrakken en archieven die terug te voeren waren tot ons koloniale verleden. Daar zijn nog andere elementen uit de internationale geschiedenis van de Nederlanders aan toe te voegen.

In een 'Raamwerk Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed' is dat naderhand uiteengezet. opgestelde eenzijdig door Nederland opgestelde raamwerk wordt vervolgens in nauw overleg met de partnerlanden méér toegesneden op de lokale situatie. Die landenspecifieke prioriteiten vinden hun neerslag in landenspecifieke beleidskaders. Inmiddels zijn die beleidskaders Sri Lanka, Zuid-Afrika, Ghana en Suriname tot stand gekomen.

Het gemeenschappelijk werken aan duurzaam (fysiek) behoud is de voornaamste doelstelling. Politieke en inhoudelijke betrokkenheid van alle betrokkenen is daarvoor randvoorwaarde. De volgende subdoelstellingen zijn leidend:

- Kennisuitwisseling, zowel technisch als beleidsmatig. Deze subdoelstelling heeft prioriteit, omdat het een 'diepte-investering' betreft, die de voorkeur verdient boven een eenmalige impuls. Te denken valt aan trainingen, uitwisselingen, seminars, workshops et cetera.
- Versterking lokaal draagvlak voor en bewustmaking van het gemeenschappelijke erfgoed.
- Vergroting van de kennis van het aanwezige gemeenschappelijke cultureel erfgoed: inventarisatie/documentatie.

Voor alle in aanmerking komende projecten geldt dat duidelijk blijkt dient te worden gegeven van een (lokale of nationale) politieke betrokkenheid, hetgeen zichtbaar moet worden in een bijdrage in de kosten, in geld of anderszins.

Voorts dienen alle projecten aan een of meer van de volgende criteria te voldoen:

- Versterking van de culturele identiteit van het land.
- Grote symbolische betekenis met veel '*spin-off*'-effecten.
- Betekenis voor meer beleidssectoren (bijvoorbeeld werkgelegenheid, toerisme), als onderdeel van scholing.
- Grote strategische betekenis voor het cultureel samenwerkingsbeleid met culturele voorranglanden.
- Verzekerde bestemming (en daarmee toekomstig onderhoud).

Naast deze beleidsinhoudelijke criteria is er vanzelfsprekend een aantal vakinhoudelijke criteria die van belang zijn bij de beslissing over mogelijke steun aan projecten. Het betreft dan criteria als: cultuurhistorische betekenis, uniciteit, representativiteit en (technische) urgentie.

Doordat de initiatieven rond gemeenschappelijk cultureel erfgoed min of meer samen vielen met de intensivering van internationaal cultuurbeleid, heeft de sector een zekere trend kunnen zetten, bijvoorbeeld met de nadruk op maatwerk, de inzet op het niveau van individuele landen en aandacht voor de politiek-maatschappelijke en sociaal-economische context. Het beleidskader geeft ruimte voor afstemming cultuurtoerisme, stadsvernieuwing of milieu ('duurzaamheid').

De invulling van het gemeenschappelijk cultureel erfgoedbeleid vindt plaats via concrete samenwerkingsprojecten. Daaraan kunnen nadere beleidsinhoudelijke en vakinhoudelijke criteria worden gesteld die mede afhankelijk zijn van het budget waaruit de projecten worden gefinancierd. Belangrijkste financieringsbron tot nu toe zijn de HGIS-cultuurmiddelen. In dat kader zijn de volgende criteria ontwikkeld die ook een ruimere toepassing zouden kunnen krijgen:

Tot de meer recente HGIS aanvragen behoren bijvoorbeeld de volgende projecten:

- PAC/Forteninventarisatie project (in samenwerking met Indonesië).
- Rijksmuseum Amsterdam, RdMz, Nationaal Archief (in samenwerking met Suriname en de Antillen): Atlas gemeenschappelijk cultureel erfgoed.
- KIT Tropenmuseum (in samenwerking met India en Suriname): migratiegeschiedenis Hindustanen.
- Nationaal Archief (in samenwerking met diverse Noord-Europese landen): openlegging archieven gemeenschappelijke geschiedenis 'Baltic Bonds'.

De invulling van het gemeenschappelijk cultureel erfgoedbeleid vindt plaats via concrete samenwerkingsprojecten. Daaraan kunnen nadere beleidsinhoudelijke en vakinhoudelijke criteria worden gesteld die mede afhankelijk zijn van het budget waaruit de projecten worden gefinancierd. Belangrijkste financieringsbron tot nu toe zijn de HGIS-cultuurmiddelen. In dat kader zijn de volgende criteria ontwikkeld die ook een ruimere toepassing zouden kunnen krijgen. Voor alle in aanmerking komende projecten geldt dat duidelijk blijkt dient te worden gegeven van een (lokale of nationale) politieke betrokkenheid, hetgeen zichtbaar moet worden in een bijdrage in de kosten, in geld of anderszins.

Voorts dienen alle projecten aan een of meer van de volgende criteria te voldoen:

- Versterking van de culturele identiteit van het land.
- Grote symbolische betekenis met veel '*spin-off*'-effecten.
- Betekenis voor meer beleidssectoren (bijvoorbeeld werkgelegenheid, toerisme), als onderdeel van scholing.
- Grote strategische betekenis voor het cultureel samenwerkingsbeleid met culturele voorranglanden.
- Verzekerde bestemming (en daarmee toekomstig onderhoud).

Naast deze beleidsinhoudelijke criteria zijn er vanzelfsprekend een aantal vakinhoudelijke criteria die van belang zijn bij de beslissing over mogelijke steun aan projecten. Het betreft dan criteria als: cultuurhistorische betekenis, uniciteit, representativiteit en (technische) urgentie.

Bijlage 2

Referenties

Raadpleging (persoonlijk, telefonisch, schriftelijk of digitaal) van en/of overleg met heeft plaatsgevonden met navolgende personen, om praktische redenen zonder titels en functieaanduiding opgenomen:

- Daphne van der Aa, ministerie van OCW.
- Inez Boogaarts, consulaat Dusseldorf.
- Ed Burgers, Museum voor Volkenkunde.
- Wim Burggraaf, ministerie van OCW.
- Hans Onno van den Berg, VSCD.
- Arjen Davidse, Nationaal Popinstituut.
- Frans van Dijk, Nationaal Archief.
- Wim Duindam, ministerie van OCW.
- Moni Dekkers, Mobile Arts.
- Sabine Gimbrère, ministerie van OCW.
- Chantal Hakbijl, ministerie van BuZa.
- Mirjam Hensgens, Stimuleringsfonds Architectuur.
- Henk Heuvelmans, Gaudeamus.
- Jan Hoekema, directeur Directie Culturele Samenwerking, Onderwijs en Onderzoek, Ambassadeur voor Internationale Culturele Samenwerking..
- Monique Korzelius, ministerie van BuZa.
- Jan Jaap Knol, ministerie van OCW.
- Ruud Lammers, Codarts.
- George Lawson, SICA.
- Gitta Luiten, Mondriaanstichting.
- Sannette Naeyé, Cinekid.
- Gert Oostindie, KITLV.
- Tiziano Perez, Nederlands Literaire Productie en Vertalingen Fonds.
- Henk Pröpper, Nederlands Literaire Productie en Vertalingen Fonds.
- Coby Reitsma, Mondriaanstichting.
- Janny Rodermond, Stimuleringsfonds Architectuur.
- Gerrit Reus, Stichting Stadsschouwburg Utrecht.
- Marie Jean de Rooij, Den Haag Sculptuur.
- Coen Schimmelpenninck van de Oije, voorzitter Gemeenschappelijk Erfgoed Overleg.
- Rick Spaan, De Veenfabriek.
- Janneke Staarink, Terschellings Oerol Festival
- Mark Terberg, Dutch Fashion Foundation.
- Paul van der Werve, ministerie van OCW.
- Maarten Wijdenes, Filmfonds.
- Jeanne Wikler, consulaat-generaal New York.
- Astrid Weij, ministerie van OCW.
- Oeds Westerhof, Fonds voor de Amateurkunst en Podiumkunsten.
- Janneke van der Wijk, De Kamervraag.
- Willem van Zeeland, Nationaal Popinstituut.
- Pieter Zeeman, Fonds voor de Amateurkunst en Podiumkunsten.

Daarnaast zijn twee conferenties bijgewoond over 'Koers Kiezen', eenmaal met de culturele posten, eenmaal met Nederlandse cultuurinstellingen. Ook zijn de schriftelijke reacties van de ambassades en de instellingen op 'Koers Kiezen' in de evaluatie betrokken en wel van de posten Ottawa, Paramaribo, Boedapest, Madrid, Berlijn, Pretoria, Parijs, Rome, Moskou, Tokio, Brussel, New York, Londen, Jakarta en Peking en van de instellingen: Fonds voor de Amateurkunst en Podiumkunsten, Mondriaanstichting, Nederlands Architectuur instituut, Stichting voor Internationale Culturele Activiteiten SICA, Premsela Stichting, Muziekinstituut i.o., Stimuleringsfonds voor Architectuur, Nederlands Literaire Productie en Vertalingen Fonds, Filmfonds en Nederlandse Museumvereniging.

Bijlage 3

Bestudeerde dossiers

Dossiers: circa 80 dossiers zijn ingezien van de HGIS-cultuurcommissie (archieff ministerie van Buitenlandse Zaken). Dit betrof alle dossiers van de activiteiten die als 'gestuurd avant la lettre' werden beschouwd, daarnaast een selectie van statelijke manifestaties en een selectie van aanvragen door instellingen. Van de vijf betrokken instellingen zijn twee à drie dossiers opgevraagd per instelling. Bij de Mondriaanstichting is inzage geweest in het lopend archief. Van het Gemeenschappelijk Erfgoed Overleg is een aantal adviezen gezien.

Tot deze groep dossiers behoren de aanvragers/aanvragen:

- Toneelgroep Amsterdam.
- Stichting Cultural Aid.
- Centraal Museum.
- Droog Design.
- Stichting Mobile Arts.
- Stichting Muziektheaterfestival.
- FAPK/SICA, Nederland - St. Petersburg 300 jaar.
- Thinking Forward.
- Nederland - Marokko 400 jaar.
- Nederland - Australië 40 jaar.
- Amsterdam China Festival.
- Nederlands Architectuur instituut, Chinaprojecten.
- MusicXport.nl en MusicXport.Festivals.
- Dijkdoorbraak, contemporaine muziek.
- De Kamervraag.
- Poetry International, diverse jaargangen.
- Nederlands Filmfestival, Holland Filmmeeting, diverse jaargangen.
- Crossing Border Festival, diverse jaargangen.
- Oerol Festival, 2000.
- Cinekid International Meeting, diverse jaargangen.
- Docs for sale, diverse jaargangen.
- Filmfestival Africa in the picture.
- International Film Festival Rotterdam, diverse jaargangen.
- Spring Kitcheen.
- Springdance.
- Holland Festival 2001, 2002.
- International Documentary Festival Amsterdam.
- Internationale Koorbiennale.
- Wereld Muziektheater Muziek Festival.
- Vuurtorenprojecten Duitsland.
- Vuurtorenprojecten VS.
- Sleeswijk Holstein Festival.
- Nachbarschaften.
- Honderd jaar Onderwijsinstituut in Rome.
- FAPK regeling internationale festivals.
- FAPK regeling internationale kleinschalige projecten.
- FAPK regeling amateur en semi-professionele kunstenaars.

- Mondriaanstichting, diverse blokallocaties.
- Mondriaanstichting, gemeenschappelijk cultureel erfgoed.
- Stimuleringsfonds voor Architectuur, blokallocaties.
- Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds, blokallocaties.
- Stichting Nederlands Fonds voor de film, blokallocaties.
- Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing.
- Stichting Cinekid, voorbeelddossiers Filmfonds.
- Speeltheater Holland 'Red Earth' en 'Amabali Ethu' (FAPK).
- Gaudeamus 'Days of Dutch Culture 2006' (FAPK).
- Julidans 'Julidans China 2006' (FAPK).
- Conferentie Winternachten (NLPVF).
- Landschapsarchitectuur in Europa (Stimuleringsfonds Architectuur).
- Stichting ArchiAfrika (Stimuleringsfonds Architectuur).
- Project Tiropolis (Stimuleringsfonds Architectuur).
- Atelier Caso Isern, Resample, recycling Buenos Aires (Stimuleringsfonds Architectuur).
- Advies GEO ADA VOC Digital Mubahn Horlandah.
- Advies GEO 'The Atlantic World and the Dutch 1500-2000'.
- Advies GEO, Gemeente Enkhuizen project rehabilitatie Nederlands-Thais VOC erfgoed in Ayutthaya.
- Advies GEO, PAC architect project Inventory and identification of forts in Indonesia.
- Advies GEO, Nederlands Filmmuseum project Kijken naar het verleden: Beelden van Indonesië.
- Advies GEO, Wereldmuseum Rotterdam, project kopiëren en bruikleen waagspel.
- Advies GEO, MOWIC Fort Oranjeproject Brazilië.
- Advies GEO, gemeente Gorinchem project Hamel Zuid-Korea.
- Advies GEO, RUG NRAC, Onbekend Nederland in Russische Archieven en Bibliotheken.
- Advies GEO, Rijksmuseum Amsterdam restauratie, registratie en openbaarmaking Varia Collectie Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen.
- Advies GEO, Stichting Herstelling Muiden, restauratie officierswoning Nola Hatterman Instituut van het Fort Zeelandia complex Suriname.
- Advies GEO, KIT Tropenmuseum migratiegeschiedenis Hindustanen India, Suriname en Nederland.
- Advies GEO, Nationaal Archief tentoonstelling- en onderzoeksproject 'Baltic Bonds'.
- Advies GEO, Rijksmuseum Amsterdam Atlas Mutual Heritage Nederland, Suriname, Antillen.
- Advies GEO, Stichting Surinaams Museum afbouw en herinrichting depot.
- Advies GEO, Stichting Zending der Protestantse Kerk in Nederland, project Toegankelijkheid historisch bronnenmateriaal zendingsarchieven.

Bijlage 4

Overzicht bronnen

Bronnen	
H.J.M. Akkermans e.a.	Advisering over Kunst- en Kunstbeleid in: Elseviers Handboek Cultuurbeleid, 2005
Hedy d'Ancona e.a.	Uit! Naar gesubsidieerde podiumkunsten met een nieuw elan, Den Haag 2006
Andersson Elffers Felix	Verder denken over Thinking Forward, evaluatie culturele programma Ned EU-voorzitterschap, oktober 2005, in opdracht van Mondriaanstichting en FAPK
Cadre bv	DD@DE & NA-DTP, een tussentijdse evaluatie van twee HGIS-C-projecten in Duitsland en Noord-Amerika, april 2006
Consulaat-generaal New York	Repliek op het tussentijdse NA-DTP rapport van onderzoeksbureau Cadre BV, november 2006
Filmfonds	www.filmfund.nl
Filmfonds	Overzicht behandelde aanvragen 2006
Fonds Amateurkunst en Podiumkunsten (FAPK)	Toelichtende brief, oktober 2005
FAPK	www.fapk.nl
FAPK	Overzichten subsidieaanvragen 2001 - 2006
FAPK	Inhoudelijke eindrapportage Intensiveringsbeleid Rusland 2002/2003, 14 juni 2004
FAPK	Eindrapportage blokallocaties HGIS 2001 - 2002, 30 september 2002, HGIS 2003 - 2004, 28 februari 2005 en 2003 - 2005, 20 december 2005
Gaudeamus en Muziekgroep Nederland	Evaluatie HGIS 1999 - 2004, Amsterdam 2005
Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie	De Kunst van het Internationaal Cultuurbeleid, evaluatie 1997 - 2000, december 2001
Ministerie van EZ/OCW	Subsidieregeling Creative Challenge Call, Staatscourant 19 mei 2006
Ministerie van Buitenlandse Zaken (BuZa)	Offerteaanvraag inclusief Terms of Reference, juli 2006
Ministerie van BuZa	Brief van de staatssecretaris aan de Tweede Kamer inzake uitvoering ICB, 3 april 2002
Ministerie van BuZa	www.minbuza.nl
Ministerie van BuZa	Public Diplomacy, niet gepubliceerd concept, 2006
Ministerie van BuZa	Reacties culturele posten op enquête implementatie 'Koers Kiezen', correspondentie najaar 2006
Ministerie van BuZa	Reacties Nederlandse cultuurinstellingen op enquête implementatie 'Koers Kiezen', correspondentie najaar 2006
Ministerie van BuZa	Overzicht bestedingen HGIS-C-middelen
Ministerie van BuZa	Projectdossiers HGIS-C-commissie 2000 - 2006

Bronnen	
Ministerie van BuZa	Besluitenlijsten, beoordelingsmemoranda, Rapportagebeoordelingen HGIS-C-commissie 2001 - 2006
Ministerie van BuZa/OCW	Aanvulling beleidsregels subsidieregeling ministerie van BuZa 2006 (HGIS-cultuurprogramma 2005 - 2008), Staatscourant 6 juli 2006
Ministerie van BuZa	Internationaal Cultuurbeleid en besteding van HGIS-cultuurmiddelen, januari 2001
Ministerie van BuZa/OCW	Intensivering Buitenlands Cultuurbeleid, brief bewindslieden aan de Tweede Kamer, 5 maart 1997
Ministerie van BuZa/OCW	Internationaal cultuurbeleid en besteding van HGIS-middelen, Brief van de bewindslieden aan de Tweede Kamer, 9 januari 2001
Ministerie van BuZa/OCW	Internationaal cultuurbeleid en besteding van HGIS-cultuurmiddelen, brief van de bewindslieden aan de Tweede Kamer, 13 februari 2004
Ministerie van BuZa/OCW	Brief aan TK, in het kader van de cultuurnota 2005 -, 2008, september 2004
Ministerie van BuZa/OCW	Aanvraagformulier subsidie HGIS-cultuur, versie 2005-01
Ministerie van BuZa/OCW	HGIS-cultuurprogramma 2005 - 2008, criteria en procedures, april 2005
Ministerie van BuZa/OCW	De Besteding van de HGIS-cultuurmiddelen, overzicht goedgekeurde cultuurprojecten 2001/2003, 2004
Ministerie van BuZa/OCW	'Koers Kiezen', meer samenhang in het internationaal cultuurbeleid, brief van de bewindslieden aan de Tweede Kamer, 10 mei 2006
Ministerie van EZ/OCW	Ons Creatief Vermogen
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW)	Verschil Maken, Den Haag 2006
Ministerie van OCW	www.minocw.nl
Ministerie van OCW/Boekman studies	Cultural Policy in the Netherlands, Den Haag, 2006
Ministerie van OCW/BuZa	Brief van de bewindslieden aan de Tweede Kamer in het kader van de cultuurnota 2005 - 2008 over buitenlandbeleid
Ministerie van OCW/BuZa	Internationaal cultuurbeleid en besteding van HGIS-cultuurmiddelen, brief van de bewindslieden aan de Tweede Kamer, 14 juli 1999
Ministerie van OCW/BuZa	Raamwerk Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed, Tweede Kamer 27032, nummer 2, 2002
Mondriaanstichting	www.mondriaanstichting.nl
Mondriaanstichting	Evaluatie Internationaal Bezoekersprogramma 1996 - 2002
Mondriaanstichting	Jaarverslagen 2001 - 2005

Bronnen	
Mondriaanstichting	Overzicht bezoekersprogramma's 1996 - 2006
Mondriaanstichting	Dutch Dare, Contemporary Photography from the Netherlands, Catalogus Fototentoonstelling Australië, NAI Publishers, 2006
Mondriaanstichting	Respect! Formes of Community, Contemporart art from the Netherlands, Catalogus expositie Marokko, MS 2005
Nederlands Literaire Productie en Vertalingen Fonds (NLPVF)	Overzichten 2001 - 2006
NLPVF	www.nlpvf.nl
NLPVF	Inhoudelijk en financieel verslag 'Stop the Clock: Writers and the Perception of time', 2006
NLPVF	Subsidieregeling ILMP, 2006
NLPVF	Aanvraagformulier, 2006
Raad voor Cultuur	Advies inzake internationaal cultuurbeleid, juni 2003
Raad voor Cultuur	Advies cultuurnota 2005 - 2008, 2004
Raad voor Cultuur	www.raadvoorcultuur.nl
SICA	www.sica.nl
SICA	SICA Magazines. Diverse edities
SICA	Advies opzet en uitvoering monitoring HGIS-cultuurmiddelen, 2004
SICA e.a.	All that Dutch, over internationaal cultuurbeleid, NAI Rotterdam, 2006
Stimuleringsfonds voor Architectuur	Met HGIS gelden mogelijk gemaakte publicaties: <ul style="list-style-type: none"> • Stichting Jaarboek Landschapsarchitectuur 'Field work', 2006 • Stichting Archiafrika, Proceedings/Results Conference Modern Architecture in East Africa around Independence, 2005 • YEAN RTM, Tirolcity, New Urbanity in the Alps, 2005 • In Situ Architecten, Resample, recycling Buenos Aires, 2006
Stimuleringsfonds voor Architectuur	www.archfonds.nl
Stimuleringsfonds voor Architectuur	Regeling Projectsubsidies Architectuur, 2006
Stimuleringsfonds voor Architectuur	Evaluatie Tijdelijke aanvulling op de Regeling projectsubsidies Architectuur-HGIS-cultuurmiddelen 2003 - 2006
Stimuleringsfonds voor Architectuur	Overzichten gehonoreerde en afgewezen projecten 2003 - 2006

Bijlage 5

Vragenformulier digitale veldraadpleging

Naam:
Instelling:

(U kunt de gekozen antwoorden vet maken, onderstrepen of aankruisen; voor de opmerkingen kunt u zoveel ruimte nemen als u wenst)

Wij vroegen HGIS-subsidie aan in de periode 2001 - 2006		
eenmaal	tweemaal	meer dan tweemaal

Wij waren vóór wij subsidie aanvroegen goed op de hoogte met de criteria en procedures				
helemaal eens	eens	geen mening	oneens	zeer oneens

Eventuele opmerkingen over de aanvraagprocedure

Criteria en doelstellingen van de HGIS waren voor ons helder en eenduidig				
helemaal eens	eens	geen mening	oneens	zeer oneens

Eventuele opmerkingen over criteria en doelstellingen

Wij hadden tevoren vruchtbaar contact met het secretariaat van de HGIS-commissie				
helemaal eens	eens	geen contact	oneens	zeer oneens

Ons contact verliep via: Nederlands Fonds voor de Film	
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Ministerie van OCW

Eventuele opmerkingen over contact met secretariaat HGIS

Wij zijn bij de subsidie-aanvragen goed begeleid door SICA				
helemaal eens	eens	geen contact	oneens	zeer mee oneens

Eventuele opmerkingen over de rol van SICA

Wij kregen een duidelijke toelichting op het toekennings-/afwijzingsbesluit				
helemaal eens	eens	geen mening	oneens	zeer mee oneens

Eventuele opmerkingen over besluit en toelichting

<p>Graag een korte reactie op onderstaande vragen, indien u daadwerkelijk HGIS-subsidie ontving:</p> <p>a) Is van het betreffende project een eindrapportage opgesteld?</p> <p>b) Heeft u hier vanuit de HGIS-commissie nog commentaar op gekregen?</p> <p>c) Vallen uit de eindrapportage duidelijke effecten en resultaten te halen?</p>
<p>a)</p> <p>b)</p> <p>c)</p>

De HGIS-cultuurgelden zijn onmisbaar voor ons internationaliseringsbeleid				
helemaal eens	eens	geen mening	oneens	zeer mee oneens

De HGIS-cultuurgelden zouden voor onze internationale activiteiten eigenlijk niet nodig moeten zijn				
helemaal eens	eens	geen mening	oneens	zeer mee oneens

Eventuele opmerkingen over de betekenis van de HGIS-gelden voor uw organisatie

Ziet u verbeterpunten in de procedures van de HGIS-gelden? Zo ja, welke?

Eventuele overige opmerkingen

Wij danken u zeer voor uw reactie!